

Delavska enotnost

Glasilno Zveze sindikatov Slovenije

Glavni urednik Dušan Gačnik
Odgovorni urednik Franček Kavčič

Ljubljana, 19. september 1986

številka 37, letnik 45, cena 65 dinarjev

Vlada vznemirja javnost

Sedanja zvezna vlada z Brankom Mikuličem na čelu še ni zmogla pokazati, koliko je vredna. Prvi meseci njenega »vladanja« kažejo, da je spretna pri sprejemanju nekaterih parcialnih administrativnih ukrepov (cene kruha), vendar ji očitno le nekaj časa kasneje ni nerodno dovoliti razmeroma visoke podražitve drugega življenjskega blaga, ki v tako imenovani kosašarici življenjskih stroškov ni ravno nepomembno. Bodi že kakorkoli, dosedanja paketi zvezne vlade ne dajejo ustreznih učinkov, tretji paket pa je vse preveč zavil v čudno kopreno skrivnosti, kajti niti odgovorni sestavi v republikah očitno ne vedo povsem natančno, kam pes taco moli in se zagadelj ubadajo s polletnimi rezultati gospodarjenja, z neaktualnimi podatki – skratka z razčlembami za nazaj, kar je seveda svojevrsten paradoks.

Zdi se, da je zvezna vlada marsikoga nagnala v mišjo luknjo, iz katere zdaj kuka in čaka, da bo kdo z administrativnimi ukrepi naredil red v hiši. Toda to čakanje ustvarja po svoje čudno ozračje, nekatere kritike od zunaj pa naravnost silijo v špekulacije, da nam drugi narekujejo, kaj in kako moramo delati pri vodenju naše gospodarske politike. Mirne vesti lahko zapišemo, da nam takšen občutek vsiljujejo tudi domači predstavniki zvezne vlade, ki vse preveč grozijo s prihodnjimi ukrepi, ki naj bi posegli v spremembe gospodarskega sistema, razvojne in ekonomske politike, in pri tem poudarjajo, da je edina rešitev gospodarske krize večja proizvodnja in večji izvoz. To je sicer res, vendar le tedaj, če ta politika ne sloni na kampanji in če vsebuje takšne predpostavke za njeno izvedbo, pri kateri ne prihaja do vsesplošne »razprodaje« dela in že tako ali tako majhne količine novega znanja v proizvodih.

Toda vse kaže, da so kampanje že dolgo del jugoslovanskega sistema, pa naj nas zgodovina in sodobna politična praksa še tako dobro učita, da so to dandanašnji dokaj nevarne politične operacije, kajti vsebujejo enodimenzionalnost in svojevrstno politični pritisk na javnost, favorizirajo eno samo in edino tezo, in to navadno tisto, ki jo zagovarja ustvarjalec kampanje. V takih operacijah se pričakuje podpora, ne pa razmišljanje, ceni se ognjevitost, ne pa razčlemba, išče se krivca povsod, le pri sebi ne.

Rezultati takšnih kampanjskih akcij imajo kratek vek. Tudi »grožnje« predstavnikov zvezne vlade se ne primejo več tako kot nekoč. Povrh tega pa je že znana resnica, da lepa beseda prej pade na plodna tla, kar bi lahko, če prevedemo v politični jezik, veljalo tudi v primeru, da je namreč trezna in spodbujevalna politika bolj odmevna kot politika groženj.

V združeno delo in ljudi se je vendarle prikradel drobec strahu pred prihodnjimi potezami zvezne vlade. Če je to hotela ali ne, je k temu sama prispevala s svojimi, morda tudi »pilot-skimi« informacijami, da bi testirala javnost. Grožnje so verjetno zavesten delček, morda pa nehoteni spremljevalec takšnega vladanja. Bržkone pa je to za demokratično družbo, ki si poleg vsega nadeva vzdevek delavsko-občanske oblasti, tvegana in politično nesprejemljiva metoda, ki hudo vznemirja javnost. Vznemirjenje med ljudmi pa je občutljiva stvar. Zlasti tedaj, ko v tovarnah ne vedo, kljub vsesplošnemu prisegnanju na dolgoročni program gospodarske stabilizacije, ali ga enako razumejo kot zvezna vlada, če vodilne garniture že vnaprej menijo, da ni vladnega ukrepa, ki ne bi imel lukenj in če se poslovna politika v glavnem usmerja v »razmišljanje«, kaj bo storila vlada, ne pa, kako se zmoremo v organizaciji združenega dela sami izvleči. Politika čakanja na vladne ukrepe je v gospodarstvu dolgoročno prav gotovo najslabša politika, ki je, bodimo si na jasnem, pogojena z grožnjami o prihodnjih ukrepih in ki jo (ne)hote gospodarstvu in ljudem vsiljuje sedanji način dela zvezne vlade.

Marjan Horvat

GOZDOVI KOT ŽRTVE

Gozdovi umirajo in izginjajo s površja Zemlje. Vsak dan jih je manj za nekaj Slovenij. Gozdovi se namreč ne zmorejo prilagoditi našemu naglemu in živčnemu načinu življenja, hlastanju za dobičkom. Tako padajo kot žrtve tehnokracije, človekove požrešnosti, nespameti, hladnega načrtovanja ali pa zgolj nuje po preživetju.

Zato se v Evropi pa tudi drugod po svetu čedalje bolj krepi zavest, da se je proti umiranju gozdov mogoče bojevati le z načrtno in medsebojno povezano akcijo, ko bi morale zbledeti vse umetne meje, blokvske, ideološke ali državne. Takšno enotnost je pokazal tudi 18. kongres IUFRO, Mednarodne zveze gozdarskih raziskovalnih or-

ganizacij, ki je bil pred dnevi v Ljubljani.

Ali to pomeni, da bodo ujme naposled le zbližale človeštvo – ali pa bo zmagala sebičnost posameznih držav? Eno je gotovo – če hoče človek preživeti, se morajo prav vse države vključiti v preprečevanje naravne katastrofe: razviti svet s tem, da pomaga deželam v razvoju, evropske države pa tako, da medsebojno preprečujejo prenašanje onesnaženega zraka.

Kar polovico evropskih gozdov danes uničuje kisli dež. Zelena pljuča so močno načeta tudi v naši republici, saj po obolevnosti gozdov zavzemamo v evropskem okviru nečasto peto mesto. V naslednjih petih letih bi morali pri nas zmanjšati onesnaženost ozračja za najmanj 75 odstotkov, če naj bi ustavili propadanje gozdov.

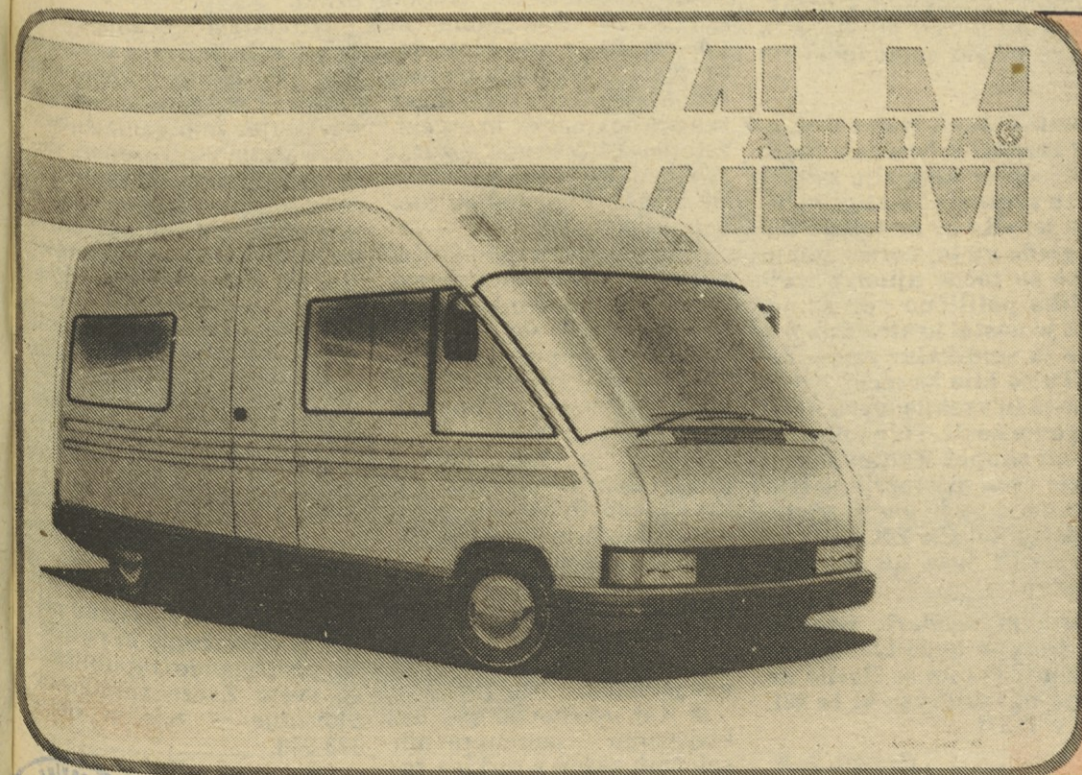
Žal pa gre naš dolgoročni razvoj v drugo smer. Do leta 2000 namreč načrtujemo nekajkrat večjo porabo energije. Naši razvojni načrti napovedujejo povečanje emisije žveplovega dioksida in dušikovih oksidov, najbolj nevarnih povzročiteljev kislega dežja. Še zmerom se raje odločamo za visoke dimnike, češ da je še vedno bolje to, da obolevajo gozdovi, kot da bi obolevali ljudje.

Globalne zahteve vseh tistih oza-veščenih »zelenih«, ki bi radi oblikovali drugačno prihodnost, se ponavadi prek filtrov družbenopolitičnih skupnosti preoblikujejo v delne, okleščene predloge, pri čemer na tehtnici presoje često prevladajo stabilizacijski interesi pred ekološkimi.

Kljub slabim gospodarskim razmeram pa nas ekološke zagate zaradi izredne občutljivosti slovenske krajine naravnost silijo v popravljanje smeri našega družbenega razvoja. Zato pa je treba izdelati realno alternativo sedanjemu razvoju in sedanji praksi. To si obetamo napraviti na problemski konferenci, ki jo o vprašanjih energije in ekologije še letos kani organizirati socialistična zveza.

Časa ni več veliko: propadanje gozdov oziroma naravnega okolja nasplih je namreč mnogo hitreje kot zmanjševanje onesnaženosti zraka, voda in tal.

Marija Frančeškin

Ta avtomobil je plod domače pameti in bi ga zdaj že lahko izdelovali v novo-veški IMV. Pa ga ne. Namesto njega so Novo-meščani letos na avtomobilskem sejmu v Beogradu predstavili adriatik 610, ki je izdelan na Fiatovem podvozju in ki je vsaj po zunanjem videzu v primerjavi z lepotečem na našem posnetku pravo skrupulacelo.

Podobno velja za novo prikolico, izdelano na podlagi tako imenovane sendvič tehnologije, ki se prav tako ne more meriti s prikolico, ki so jo konstruirali strokovnjaki novo-veške tovarne. Tudi načrti za to prikolico se prašijo v predalih. Zakaj? To je prav neverjetna zgodba, ki si jo lahko preberete na 8. strani te številke.

Ivo Kuljaj

IZ VSEBINE

Obrtne zadruge po novem
NIČ O POLOŽAJU DELAVCEV

S ŠTIPENDIJAMI MORAMO POSKRBE TI TUDI ZA GENIJE Z NAPAKO

Zvezni sindikat o položaju na Kosovu
SINDIKAT NA KRAJU SAMEM

O (ne)upravičenosti kritike Mednarodnega denarnega sklada na račun jugoslovanske ekonomije
IZHOD IZ KRIZE MORAMO NAJTI SAMI

Svetovni shod gozdarjev opozoril na nevarnost
GOZDOVI ŠUMIJO PREPLAH

Srečanje pisateljev na Štatenbergu
KAKO RAZVIJATI DOMOVINSKO VZGOJO

Varljiva bilanca v dolarjih

Dober konec, vse dobro – te dni zagotavljajo predstavniki Turistične zveze Jugoslavije, ko ocenjujejo letošnjo sezono. Pa je oziroma bo res tako »dober« konec, da se lahko zadovoljno nasmehujemo in ugodno ocenimo letošnji dohodek našega turističnega gospodarstva?

Medtem ko smo v predsezoni tako rekoč na vsakem koraku napovedovali rekordno turistično letino, smo bili že julija precej razočarani, saj je bilo na Jadranu manj gostov, kot smo pričakovali. Avgust pa je dejansko popravil sliko iz julija, zato, pravi Pero Djoković, sekretar Turistične zveze Jugoslavije, bo leto 1986 boljše od lanskega, saj lahko pričakujemo načrtovano milijardo in tristo milijonov dolarjev.

Napoved temelji na že znanih podatkih, po katerih smo v Jugoslaviji zabeležili v prvih sedmih mesecih 59 milijonov prenočitev, in na še nedokončnih podatkih, po katerih je bil obisk tako tujih kot domačih turistov v osmih mesecih večji kot lani. Zaradi lepega vremena in precej nižjih cen je obisk tudi v posezoni zadovoljiv. Trenutno je namreč pri nas še vedno dobrih 600.000 turistov, od tega dve tretjini tujcev. Po podatkih Turistične zveze Jugoslavije se v tujini zelo zanimajo za našo deželo tudi v zimskih mesecih, kar dokazujejo vnaprej razprodane zmogljivosti.

Če ne bi bili vajeni ponavljajočih se optimističnih napovedi, ki se, žal, nemalokrat malce razhajajo s stvarnostjo (in našimi dejanskimi možnostmi), bi bili lahko torej z letošnjo bero od turizma zadovoljni. Pa smo res lahko? Ne gre morda za nekoliko neutemeljeno samozadovoljstvo?

Sodeč po razpravah predstavnikov turističnega gospodarstva, ki so se te dni zbrali v Poreču, vse skupaj ni tako rožnato. Lahko bi le dejali, da moramo biti glede na ponudbo zadovoljni, ne pa tudi sicer. Smo gostom ponudili vse, kar je v naši moči, smo izkoristili vse možnosti?

Žal še zdaleč ne, čeprav je res, da je bila letošnja ponudba nekoliko boljše od lanske. Znova pa se je zatikalo pri mnogih osnovnih stvareh, to je pri infrastrukturi, da kronične slabosti naše kakovostne ponudbe, ki še zdaleč ni na primerni ravni, niti ne omenjamo. Sicer pa je v mnogih znanih turističnih krajih spet odpovedalo osnovno kolesje, tako da marsikje ni bilo niti dovolj vode, da so morali na otokih kuhati kavo ali čaj z razredčeno bevando, da je bila na trajektnih nepopisna gneča itd., itd.

Milijarda in tristo milijonov dolarjev. S tem naj bi bili torej zadovoljni. Res je, da je to več kot lani, res pa je tudi to, da je letos v primerjavi z lani dolar vreden dobro tretjino manj. To z drugimi besedami seveda pomeni, da ima letošnja milijarda dolarjev precej lažjo »specifično težo« od lanske. Sklicevanje na »rekordno bero« je torej zelo skromna uteha. Če bi namreč izkupiček od turizma računali v markah, lirah, šilingih, frankih in podobnih valutah, s katerimi plačujejo tuji gostje, bi bila slika malce drugačna in mnogo manj optimistična od bilance v dolarjih. Sicer pa je na dlani: dokler bo naše turistično gospodarstvo v neusmiljenem kolesju spreminjanja pravil igre in dokler bomo tej pomembni gospodarski veji dajali le verbalno oporo, bomo tudi na tem področju še naprej capljali za razviti sosedji, kjer se ob božičnih praznikih ne pogovarjajo o eni, temveč o sedmih, osmih, devetih in celo, kot denimo, v sosednji Italiji, desetih milijardah dolarjev.

Andrej Ulaga

TEKMOVALE TEKSTILNE DELAVKE

Gorenjske tekstilne delavke so najspretnейše, lahko rečemo po sobotnem prvem proizvodnem tekmovanju slovenskih tekstilcev, ki je bilo v kranjskem Tekstilindusu in škofjeloški Gorenjski predilnici. V predenju bombaža je zmagala ekipa Tekstilindusa (Devka Jovanovič, Draga Šešič in Romana Balazič), v predenju volne ekipa Gorenjske predilnice iz Škofje Loke (Mara Josipovič, Kati Jožič in Joža Jenko), v tkanju bombaža ekipa Tekstilindusa (Senada Tufek, Ljudmila Kalan in Edina Kurbegović). Tekmovanje v tkanju volne pa je bilo v petek v Novem mestu, kjer je zmagala ekipa novomeškega Novoteksa.

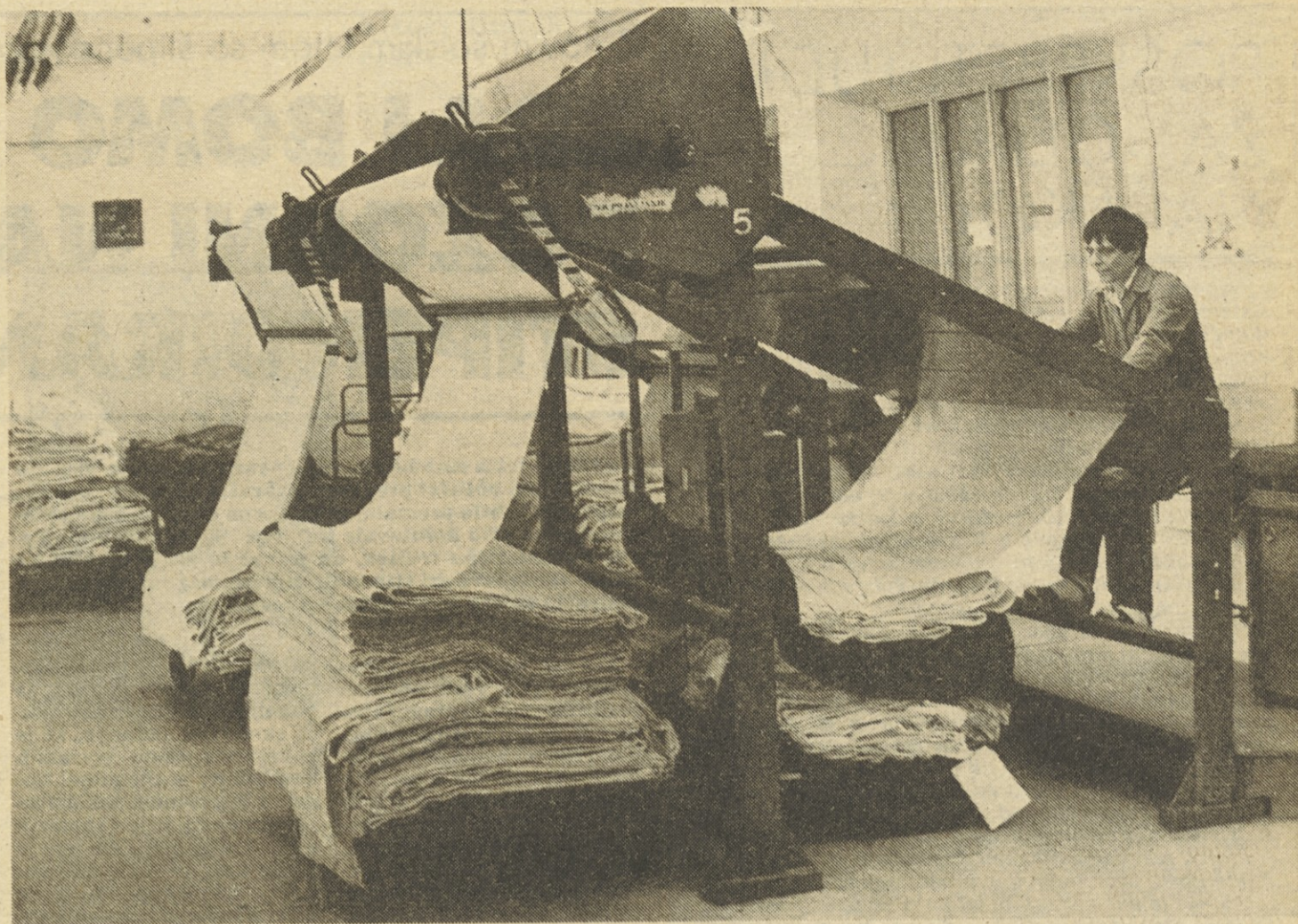
Prvega delovnega in proizvodnega tekmovanja se je udeležilo 15 ekip v tehle disciplinah: v predenju bombaža: MTT, DO Melje, BPT Tržič, Tekstina Ajdovščina, Predilnica Litija in Tekstilindus Kranj; v predenju volne: Gorenjska predilnica Škofja Loka, MTT, DO Tabor, Novoteks, Predilnica Metlika, MTT, TVI Majšperk; v tkanju bombaža: MTT, DO Melje, Metka Celje, TT Prebold in Tekstilindus Kranj; v tkanju volne: MTT, DO Tabor in Novoteks Novo mesto.

Rezultati ekipno: Predenje bombaža: 1. mesto Tekstilindus Kranj 2545, 2. mesto Predilnica Litija 2294, 3. mesto Tekstina Ajdovščina 1658, 4. mesto BPT Tržič 990, 5. mesto MTT, DO Melje 890. Predenje volne: 1. mesto Gorenjska predilnica Škofja Loka 2282, 2. mesto MTT, DO Tabor 2042, 3. mesto Novoteks, Predilnica

Metlika 806, 4. mesto MTT, TVI Majšperk 782. Tkanje bombaža: 1. mesto Tekstilindus Kranj 2500, 2. mesto TT Prebold 1465, 3. mesto Metka Celje 1295, 4. mesto MTT, DO Melje 1230. Tkanje volne: 1. mesto Novoteks Novo mesto 2945, 2. mesto MTT, DO Tabor 2799.

Najboljše posameznice pa so bile: v predenju Devka Jovanovič Tekstilindus (970 točk) in Mara Josipovič Gorenjska predilnica Škofja Loka (880 točk), v tkanju Martina Kroni Novoteks (992 točk) in Edina Kurbegović Tekstilindus Kranj (935 točk).

Po pravilih zveznih tovrstnih tekmovanj se bodo najboljše ekipe v posameznih disciplinah udeležile 2. zveznega delovno-proizvodnega tekmovanja tekstilnih delavcev Jugoslavije, ki bo od 23. do 26. oktobra v Beogradu.

O (ne)upravičenosti kritike Mednarodnega denarnega sklada na račun jugoslovanske ekonomske politike

IZHOD IZ KRIZE MORAMO NAJTI SAMI

Mednarodni denarni sklad MDS ni zadovoljen z jugoslovansko posojilno-denarno politiko, še zlasti ne s politiko obrestnih mer. Njegovi izvedenci so še posebno kritični do sedanjega gibanja cen in načina gospodarjenja z devizami. To je zaskrbljujoča novica, s katero je prejšnji teden namestnik guvernerja Narodne banke Jugoslavije Slobodan Stanojević seznanil delegate na seji odbora zvezne skupščine za gospodarske stike s tujino, jugoslovansko javnost pa je o tem obvestil Tanjug.

Izvedenci za jugoslovansko gospodarsko gibajo in finančne stike s tujino in laiki so se seveda vprašali, ali so očitki MDS upravičeni in kakšne posledice za naša stabilizacijska prizadevanja bo imela kritična ocena misije MDS, zapisana v poročilu izvršnemu odboru direktorja te mednarodne finančne ustanove. Znano je namreč, da je MDS zastopnik svetovnih upnikov in da ima glavno besedo pri odločitvi posojilodajalcev, katere države bodo dobile nova posojila in pod kakšnimi pogoji, na kakšen način bodo največji dolžniki (države v razvoju) odplačevali stare dolgove in podobno. Jugoslavija pa je tujini dolžna okoli dvajset milijard dolarjev, ki jih s precejšnjimi težavami (omejevanje notranje porabe vseh vrst) in z razumevanjem tujih upnikov (reprogramiranje dolgov v zadnjih nekaj letih) odplačuje s poravnavanjem letnih obveznosti.

Ugotovitve svetovne banke

Žal niso z našo gospodarsko politiko nezadovoljni le izvedenci MDS, ampak tudi

druge mednarodne denarne in finančne ustanove. Šef regionalnega oddelka za Evropo, Bližnji vzhod in Severno Afriko pri Svetovni banki Robert Fernandes na primer meni, da je naš gospodarski položaj težak predvsem zaradi inflacije, skromne gospodarske rasti, šibke plačilne in trgovinske bilance in upadanja izvoza. Skrbi ga znižanje obresti, saj bi to spodbudilo porabo in želje po novih naložbah. Vemo pa, da se razmerje med jugoslovanskimi naložbami in produktivnostjo v zadnjem času čedalje bolj slabša. Razumljiva je tudi bojazen tujih upnikov, da bodo nižje obresti spodbudile »beg« prihrankov iz bank v finančne tokove zunaj bančnega sistema ali v nepremičnine in tuje valute. Novi pritiski na posojila pa bodo inflacijo še povečali, ne pa zmanjšali.

Tuji upniki pa seveda niso zaskrbljeni le zaradi naše politike nominalnega zniževanja obrestnih mer, ampak tudi zaradi sedanje politike cen. Očitno je namreč, da nam je z nadzorom nad cenami uspelo ustaviti njihovo hitro rast, vendar bo spet prišlo do cenovne eksplozije, če ne bomo uveljavili

stroge finančne discipline in če se ne bomo odrekli pokrivanju izgub podjetij s posojili. Glede deviz pa MDS, Svetovno banko in poslovne banke najbolj skrbi, da nam ni uspelo ustvariti deviznega trga, ampak se je novi devizni zakon spremenil v silno zapleteno administrativno delitev deviz, ki je vplivala na manjši izvoz.

O naših in tujih hotenjih

Že na prvi pogled je jasno, da se bistvo očitkov MDS ujema s kritičnimi pogledi mnogih domačih ekonomistov na tekočo ekonomsko politiko in celo z motrenjem zvezne vlade na njeno sedanje delo in sprejemanje tekočih ukrepov za utrditev gospodarskih razmer. Poglavitna težava ZIS pa je, da je uveljavljanje sprejete stabilizacijske politike premalo dosledno in da mu nikakor ne uspe odpraviti neskladij med kratkoročnimi rešitvami in strukturnimi spremembami, ki bi jih morali doseči, če se hočemo izvleči iz sedanjih razvojnih zagat.

To pa z drugimi besedami pomeni, da bi morali biti doma veliko bolj zaskrbljeni zastran gospodarskih gibanj kot pa so v tujini. Temeljni interes tujih upnikov je namreč dobiti sposojeni denar nazaj (z obrestmi vred, kar pomeni da so ga dobro naložili), naša najpomembnejša naloga pa je, da vendarle prenehamo stopicati na me-

stu in poskrbimo za naš avtentičen družbenogospodarski napredek. Tujim posojilodajalcem gre potemtakem le za denar oziroma za dobiček, naša gospodarska kriza jih ne moti preveč, saj krepitev naše nacionalne suverenosti ni v njihovem interesu. Kdo pa se potemtakem zaveza za korenite gospodarske in politične reforme pri nas doma? Videti je, da le najrevnejši del delavskih slojev, ki ne morejo nič več izgubiti in ki živijo le od danes do jutri, ne pa tudi privilegirani družbeni sloji in vsi tisti, ki še kar dobro živijo.

Boj za goli obstanek za zdaj še ni tisti vzvod, ki bi nas prisilil k učinkovitejšemu gospodarjenju z družbeno lastnino, predvsem zaradi politike socialnega miru, ki ji je vse drugo podrejeno. Takšen »koncept« razvoja naše družbe pa nas seveda ne bo pripeljal drugam kot v socializem enakosti v revščini, ki bo samoupravljanje kompromitiral pri nas in v svetu. Povsem upravičeno torej bijemo plat zvona in za vsako ceno najdemo sami izhod iz družbene krize, ki je veliko težja kot tista leta 1965, ker je gospodarska, politična in moralna, skratka zelo globoka in resna. V poročilu MDS seveda te resnice ne bomo našli, ker ga ta ne zanima. Tuje upnike zanima samo finančna plat. Pa menda ja ni tako tudi z nami, z našo samoupravno, humano družbo in uradno politiko?

Emil Lah

Svetovni shod gozdarjev opozoril na grozečo nevarnost

GOZDOVI ŠUMIJO PREPLAH

»Zemlje nismo nasledili od naših prednikov, ampak so nam jo naši otroci samo posodili,« je dejal Indijanec Russel Jim iz ameriškega plemena Jakima pred dnevi v Cankarjevem domu v Ljubljani, kjer je sodeloval – skupaj z 2000 drugimi udeleženci iz stotih držav sveta – na 18. kongresu IUFRO, mednarodne zveze gozdarskih raziskovalnih organizacij. »To pomeni«, je dodal, »da jo moramo našim zanamcem vrniti neokrnjeno.«

Tega pač ne bomo mogli napraviti, saj smo se doslej do naše zemlje vedli kot skrajno slabi gospodari. Najbolj glasen preplah odmeva iz gozdov, tega nekajdar varnega človekovega zavetja. Nekoč sta kopenski del sveta pokrivali dve tretjini gozdov, danes pa je z njimi ode- ta le še dobra tretjina zemeljskega površja. Kot so opozorili gozdarski strokovnjaki na svojem »zelenem kongresu« v Ljubljani, se bodo do leta 2000 gozdne površine skrčile še za polovico. To pomeni, da bo ob koncu tiso- četletja gozdov le še za kakšno šestino prvotne površine – če se vlade po svetu ne zdra- mijo in česa ne ukrenejo.«

Živalske vrste izumirajo

Po zadnji globalni raziskavi o razvoju okolja do leta 2000 bo na začetku 21. stoletja izumrlo kakih 300.000 živalskih vrst. Ali to pomeni, da grozi človeštvu ekološka katastrofa? Avstrijski strokovnjak dr. Bernd Lötsch, udeleženec 18. kongresa IUFRO, se nagiba k temu mnenju: »Življenje na zemlji se je razvijalo tri in pol milijona let, da je doseglo svojo današnjo raznolikost in popolnost. Tehnološki človek pa je le v nekaj kratkih desetletjih zamajal celotno zgradbo narave, last kakih dveh milijonov živalskih vrst.« Zastavlja se vprašanje, kako človeku preprečiti, da ne bi uničil narave in s tem samega sebe. »Sama narava ponuja najboljši odgovor«, pojasnjuje dr. Lötsch. »Globalna ekonomija življenja se je izboljševala in izpolnjevala.« Odgovor je torej treba iskati v sožitju z naravo. »Varčna uporaba energije je izhodišče za vse narovarstvene ukrepe,« poudarja dr. Lötsch.

Kongresi sicer niso še nikoli rešili bistvenih razvojnih vprašanj, so pa idealna priložnost za izmenjavo izkušenj, za sklepanje novih in obnavljanje starih poznanstev. Znanstveniki so s svojimi izsledki pač brez moči: lahko le opozarjajo vlade in države vsega sveta, kako naj bi v prihodnje ravnale z gozdovi, lahko svetujejo, kako naj bi razviti pomagali nerazvitim, da ti ne bi po nemarnem posegali v svoje gozdne površine.

Svet je danes namreč priča požiganju gozdov v najmanj razvitih državah sveta, bodisi zaradi pridobivanja novih kmetijskih površin, bodisi zaradi uporabljanja lesa za kurjavo. Prihaja do brezobzirnega krčenja trop-

brez odlašanja namestiti čistilne naprave na največjih onesnaževalcih okolja.

Toda čistilne naprave so izredno drage. Danes sestavljajo kar tretjino celotnih naložb v graditev termoelektrarne. »Vidite, ker so čistilne naprave drage, jih pri nas ne nameščajo na dimnike termoelektrarn,« pravi inž. Šolar. »Če pa bi izračunali, koliko gozd prispeva k okolju – torej ne samo tega, da nam daje les – bi bila sleherna čistilna naprava več kot upravičena. Toda zdravljenje gozdov je izredno počasno. Strokovnjaki v ZRN so izračunali celo naslednje: če bi ozračje postalo znova tako čisto kot leta 1900, bi bavarski gozdovi znova normalno oživelili šele čez štiri- deset let.«

Visoki dimniki niso rešitev

Visoki dimniki zato niso nobena rešitev, opozarja inž. Šolar. »Kdor zagovarja visoke dimnike, je ekološki konservativec. Z visokimi dimniki se namreč onesnaženost samo raznese na večje razdalje. Spomnimo se na visoki dimnik trboveljske termoelektrarne, ki so ga zgradili z objektom. Tedaj so rekli, da je to le prvi del sanacijskega programa in da bo tej fazi nato sledila čistilna naprava. Minilo je že deset let, toda čistilne naprave še zmerom ni. Tudi termoelektrarna Šoštanj nima čistilne naprave za pline. Še več, grozi nam celo, da bodo termoelektrarno Plomin II v Istri zgradili brez čistilnih naprav, podobno pa tudi v Miljah v Italiji, blizu naše meje.«

Našim gozdovom se torej slabo piše, predvideni dolgoročni razvoj do leta 2000 pa utegne prinesiti še nadaljnjo obremenitev okolja. »Če bomo v naši energetski politiki še naprej ravnodušni do čistilnih naprav, bomo leta 2000 že težko govorili o gozdovih, ampak le še o ostankih gozdov,« opozarja inž. Šolar.

Zaradi podnebnih in zemeljskih razmer v naši republici – saj se zrak le stežka prevetri – prihaja po izjavah strokovnjakov že pri majhnih emisijah škodljivih snovi do visokih stopenj koncentracije onesnaženja. Po resoluciji kongresa IUFRO bi pri nas morali onesnaženost zraka zmanjšati najmanj za šestkrat, če bi hoteli ohraniti določene vrste dreves.

Zanimiva je ugotovitev z zadnega kongresa IUFRO v

Ljubljani, da je v Evropi zelo razvita zavest o varstvu gozdov v alpskih državah, zlasti pri naših sosedih Avstrijcih pa pri Švicarjih. Avstrijci rešujejo vprašanja propadanja gozdov s čistilnimi napravami, s prilagajanjem proizvodnje podnebnim razmeram, s čistejšimi gorivi. Avstrijski politiki in gospodarstveniki posvečajo veliko skrb varstvu okolja.

Erozija utira pot hudournikom

Tolikšna skrb za varstvo okolja v alpskih državah je razumljiva, saj je ravnovesje sil v hribovitem in gorskem svetu najbolj nestabilno. Tla so tudi najbolj izpostavljene eroziji. V gorskem svetu se ob nalihivih pojavijo naglo

Slovenije. V 370 erozijskih območjih je registriranih skoraj 700 hudournikov. V Sloveniji tako izgubimo po 550 hektarov plodnih tal na leto. To pa pomeni, da gozdovi ne vplivajo le na temperaturo zraka in tal, na zračno in talno vlažnost, na razporeditev in količino padavin, na sestav zraka in režim vetrov, ampak je njihova funkcija tudi varovalna, zlasti v goratem svetu.

Skrb za gozd na svetovni ravni

»Kar zadeva skrb za gozd, koncept dela z gozdom, smo v Sloveniji na visoki strokovni ravni in se lahko primerjamo z drugimi razvitimi državami. Zato je bil tudi kongres v Ljubljani,« pravi

Onesnaženost povzroča genetske spremembe

DR. FLORIAN SCHOL, udeleženec 18. kongresa IUFRO v Ljubljani iz ZR Nemčije. »Kot so pokazale raziskave, zmanjšujejo onesnaževalci zraka genetsko raznolikost pri raznih vrstah gozdnih dreves. S tem je zmanjšano tudi potencialno število različnih genetičnih vplivov v prihodnjih rodovih gozdnih dreves. Zmanjša pa se tudi sposobnost dreves, da se prilagodijo različnim kvarnim vplivom okolja. Onesnaževanje zraka lahko vpliva na plodnost dreves. Že kratkotrajna koncentracija onesnaženega zraka med cvetenjem in nastajanjem plodov lahko negativno vpliva na razplojevalni sistem dreves. Glede na pomen, ki ga ima genetska raznolikost na dolgotrajne vrste gozdnih dreves, je treba vsekakor drastično zmanjšati onesnaženje zraka.«

stekajoče se hudourne vode, ki ne spirajo samo plodne zemlje, ampak povzročajo v hribovju pravo opustošenje. Čezmerno in ne dovolj preučeno izkoriščanje lesa na Himalaji je povzročilo pravo nevarno katastrofo – zaradi uničenih gozdov prihaja tam do hudourniškega divjanja rek.

Propadanje tal zaradi erozije preprečuje le rastlinska odeja, najbolj pa dobro zaraščen, strnjen mešani gozd, ki najbolje zadržuje vodo in uravnava njeno otekanje. Dobra gozdna tla lahko vsrkajo in ohranijo tudi do 200 milimetrov padavin, to je do 200 litrov vode na vsak kvadratni meter. Problemi erozije tal in hudourniškega delovanja so zato toliko bolj nevarni ravno za alpske države.

Približno 730.000 hektarov zemljišč v hribovitih območjih Slovenije – to je 35 odstotkov njene površine – zavzemajo taka tla, ki so zaradi posegov človeka in umiranja gozdov nestabilna. Erozija tal se je že začela oziroma bolj ali manj ogrožati kakih 400.000 hektarov zemljišč, to je skoraj četrtino vse

dr. Dušan Mlinšek, done- davnj predsednik IUFRO.

»Naš koncept preнове gozdov temelji na znanstveni osnovi. Kar smo vložili v gozd, skušamo nenehno obnavljati in varovati. Vendar pa sta to teorija in praksa, ki veljata le v zdravem okolju, za normalne razmere. Če pa drevesa umirajo, smo resnično brez moči. To umiranje namreč povzroča nekdo od zunaj s svojo umazano industrijo. Mi lahko le opozarjamo, do kakšne katastrofe lahko pripelje ta proces, tako da bi se družba čimprej ozvestila. V Švici kot izrazi- to alpski deželi, kjer grozi zaradi umiranja gozdov nevarnost hudournikov in erozije, so že izdelali načrt za primer, kaj storiti, če bo gozd izginil, kaj vse bo treba narediti na področju vodnega gospodarstva, da bi umetne tvorbe prevzele funkcijo, ki jo je opravljal zdrav gozd. Te umetne tvorbe so razne pregrade. Skratka, gre za vodno zadrževalni sistem, ki je katastrofalno drag.«

Ali tudi nam grozi podobna nevarnost? »Da,« pravi dr. Mlinšek, »kot alpski deželi tudi nam preti podobna nevarnost. Takšne umetne pregrade pa bi nastale veliko več, kot če bi na vseh dimnikih namestiti čistilne naprave. Zlasti pa je strahotno drago vzdrževanje takšnih umetnih pregrad.« Kako utaviti umiranje gozdov v Evropi? »Edini izhod je zmanjšati onesnaževanje ozračja do najnižje možne mere,« je opozoril dr. Mlinšek.

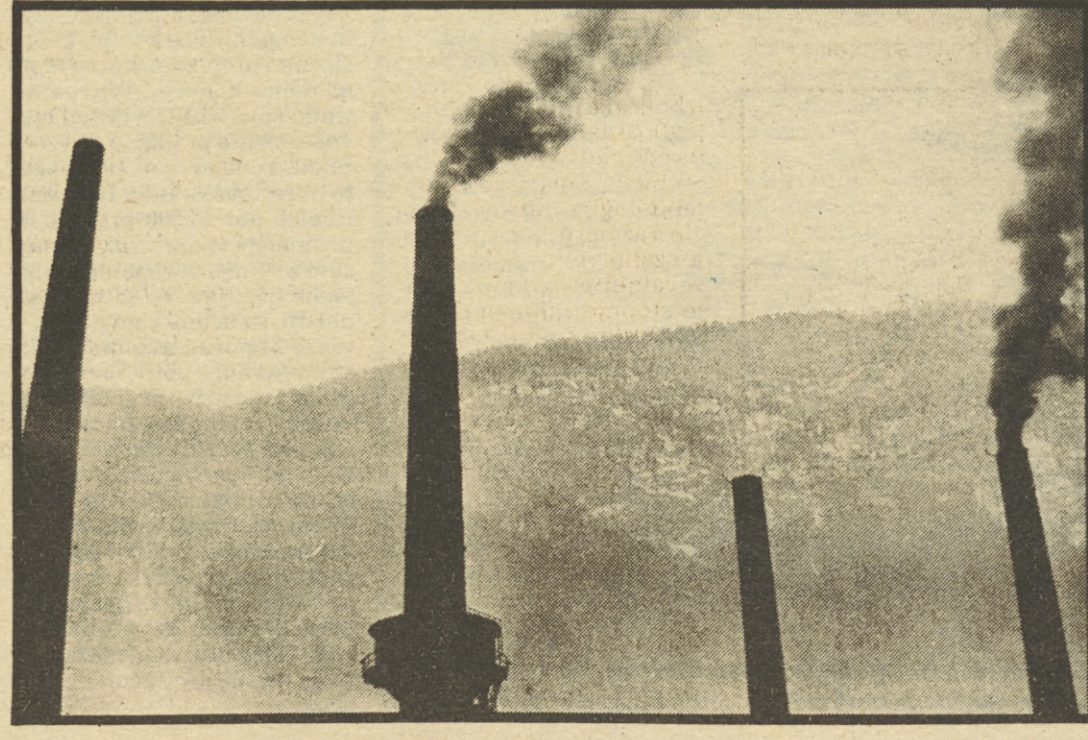
Naj sklenemo z mislimi dipl. inž. Marjana Šolarja: »Tako kot je načrtovanje razvoja stvar družbe, tako je stvar družbe tudi sanacija virov onesnaževanja. Pravimo, da je proizvodnja energije višji družbeni interes. Jaz pa pravim, da so tvorne funkcije gozda višji družbeni interes. Zato bi morali priti varstvo okolja v družbeni proračun, kajti samo s samoprispelki razmer ne bomo uredili.«

Marija Frančeskin

Svinec in kadmij v divjadi

DR. FRIEDA TATARUCH, udeleženka kongresa IUFRO z Dunaja: »Primerki divjih živali, ki smo jih preiskovali, so vsebovali ostanke svinca, kadmija in živega srebra. Medtem ko so živalske vrste, ki živijo v gozdnih ekosistemih, tako kot jelenjad, srnjad in druge, kazale nižjo stopnjo onesnaženosti s svincem, pa so bile višje koncentracije te kovine v drobovini (v jetrih in ledvicah) divjih zajcev, in to predvsem zaradi vpliva avtomobilskega prometa. Starejše živali in tiste, ki so živele na bolj kislih tleh, so imele v jetrih več kadmija. Koncentracije živega srebra so bile opazno višje v drobovini divjih zajcev, fazanov in prepelic, ker njihova prehrana vsebuje večji delež žit. Kot so pokazale raziskave, je bilo onesnaženje s kadmijem in živim srebrom pri srnjadi višje verjetno zaradi višjega odstotka gob v prehrani teh živali.«

Raziskave so zajele divjad iz vseh delov Avstrije in tudi iz sosednjih držav. Pri kemičnih raziskavah so uporabljali jetra in ledvice kot organe, ki ji onesnaženje s težkimi kovinami najbolj prizadene, glede na dolgotrajno onesnaženje s svincem pa tudi kosti divjadi.

Ob 100-letnici rojstva Edvarda Rusjana

PRAZNIK LETALSTVA NA BRNIKU

Z veličastnim letalskim mitingom na Brniku, ki si ga je živo ogledalo več kot sto tisoč gledalcev, prek televizijskih zaslonov pa še nekajkrat toliko, so se prejšnjo nedeljo končale slovesnosti ob 100-letnici rojstva Edvarda Rusjana, našega prvega pilota in začetnika neslutnega razvoja jugoslovanskega letalstva.

Proslavljanje praznika jugoslovanskega letalstva se je začelo že v petek zvečer s slovesno akademijo v Slovenski filharmoniji. »Primerljivo se mi zdi, da ob proslavljanju obletnice Rusjanovega rojstva, ki jo imam za velik praznik jugoslovanskega letalstva – civilnega, vojaškega in športnega, poudarim tudi tole,« je povedal slavnostni govornik, predsednik predsedstva SRS France Popit: »Temeljna značilnost sodobnega sveta je nagel znanstveni in tehnološki razvoj ter vse večja medsebojna odvisnost človeštva. To pa zahteva razvijane, raznovrstne in kakovostne komunikacije. Civilno letalstvo ima pri tem izjemno vlogo. Skoraj šestdesetletno izročilo, precejšnja vključenost jugoslovanskega gospodarstva v mednarodno menjavo, še posebej interesi našega turističnega gospodarstva, znanosti, kulture in izobraževanja terjajo nadaljnjo širitev letalskih povezav s svetom. Na naših letališčih more v rednem letalskem potniškem prometu pristajati vse več tujih prevoznikov, domači pa nas lahko še tesneje povežejo s tujino. Pri dodeljevanju pravic za redne letalske povezave s tujino pa morajo pristojni zvezni organi bolj kot do-

slej upoštevati hotenja združenega dela...«

Naslednjega dne, v soboto, pa so na Brniku odprli letalsko razstavo. Na tisočmstrskem razstavnem prostoru so predstavili množico civilnih in vojaških letal ter helikopterjev in še mnogo drugih zanimivosti o letalstvu; njihovo praktično uporabo so prikazali v nedeljo na uradnem mitingu. Športna motorna in jadralna letala, miličniške in vojaške helikopterje, navadne in motorne zmake, letala za gašenje požarov, protiletalsko topništvo, premične remontne postaje, gasilska vozila... – vse to in še mnogo več so lahko videli gledalci.

Civilni in vojaški piloti so pokazali svoje znanje, zračna plovila pa svoje zmoglosti. Miličniki v helikopterjih so prikazali reševanje v gorah, majhni enomotorci pa škropljenje polj in gašenje manjših požarov. Ponos našega vojnega letalstva, helikopter gazela, je navdušil gledalce. Poslastica za vse pa je bil nastop članov vojaške akrobatske skupine Leteče zvezde. V dvajsetminutnem nastopu so izvedli vrsto likov in zanje poželi gromek aplavz. Deležna so ga bila tudi jadralna letala begunjske-

ga Elana, ki so ga v ponos vsem našim pilotom razvili z lastno pametjo.

To in še marsikaj drugega se je dalo prejšnji konec tedna videti na Brniku. Starejši

so zapuščali prizorišče ponosni nad vsem, kar imamo, mlajši pa najbrž s skrito mislijo v srcih: »Ko bom velik, bom pilot!«

D. K.

KAKO POTREBNA JE DINASTIJA

Končno se je zgodilo. V ponedeljek pozno zvečer (po našem času) so teroristi pobili vso Carringtonovo in Colbyjevo družino pa še moldavskega kralja in prestolonaslednika, da o škofu in drugih naključnih starih ne govorimo. V ponedeljek zvečer je torej Jugoslavija onemela. Pred male zaslone so sedli vsi, celo tisti, ki Denverskega klana oziroma Dinastije niso gledali, kajti končno so tudi oni prišli na račun.

Tudi jaz sem bil med tistimi, ki smo navijali za teroriste. Bili so sicer blede sence teroristov, ki jih sicer vidimo v raznih nadaljevanjih, a bili so tako simpatični, da bi jih človek kar objel. In priznati moram, da sem za tak teror vedno, kajti očitno se je le tako dalo končati obdobje, ko je jugoslovansko in svetovno televizijsko občinstvo terorizirala slovita Dinastija.

Dinastija je tista televizijska serija, ki je dokončno prebila zid človeške norosti, potem ko so to poskušale serije (zanimivo, kako blizu

nelepi slovenski besedi je besedica serija) ko so bile »Dolgo, vroče poletje« ali pa »Mestece Peyton«. Pri nas je Dinastija trajala kakšna tri leta in si pridobila tolikšen krog gledalcev kot najbrž nobena oddaja doslej.

No, resnici na ljubo moram povedati, da sem kdaj pa kdaj pogledal to veledelo. Bilo je zgrajeno po najbolj preprostem načelu: vsakega človeka zanima, kaj se dogaja pri sosedu. Če bi imel moj sosed ves čas odprto okno nasproti mojemu in bi jaz kukal k njemu, bi lahko nastala simpatična nadaljevanja. No, ustvarjalci Dinastije so nam odprli okno v namišljeno družino velebogatašev, v kateri je kaj videti (lepe obleke, pohištvo itd.) in kjer se nenehno kaj dogaja, predvsem usodnega. Ta mamutska nadaljevanja je bila predvsem polna intrig in pa nenehnih romanc (kjer so bili skorajda vsi poročeni z vsemi, seveda pa tudi ločeni). Ljudje so ob ponedeljskih zvečer (pri nas) torej lahko nekanovano gledali skozi okno v Carringtonovo družino...

Dramaturško pa je bila zadeva naivno žalostna. Vzemimo samo zadnjo epizodo, ko v neki kapeli v neki Moldaviji (to naj bi bila Romunija) vlada neki kralj, nato teroristi skrajno neobjeljeno pod vodstvom majordoma, ki mu je ime Juri (kako lepo rusko zveni to ime) pobijejo vso drhal iz Dinastije. V vsaki akcijski nadaljevanji, ki jo uvozimo iz Združenih držav, so takšni prizori narejeni desetkrat bolje, tu pa je očitno šlo samo za to, da se pobiti Carringtoni lepo razporedijo po kapeli v nekakšno monumentalno fresko in le ta sklepna slika naj bi ostala zvestim gledalcem v trajnem spominu.

Vse je bilo na koncu narejeno tako nestrokovno, da se mi zdi, da so bili Dinastije siti predvsem ustvarjalci sami. Mimogrede se spomnim ene od epizod (pred nekaj meseci), ki se je godila na božični večer. Nisem je gledal, le slišal sem govor. In skozi celo epizodo so protagonisti govorili le dve besedi, in sicer Mery Christmas. In tako so si voščili drug drugemu, ker pa jih je veliko, je to zneslo skoraj za celo

epizodo. Kar videl sem scenariista kako se cinično reži, ko piše te »dialoge«, s katerimi bo nekaj sto milijonov ljudi (morda celo milijardo) nategoval.

Ampak ljudje so verjeli, živeli z junaki. Ni bilo sicer priporočljivo govoriti naokrog, da so zvesti gledalci nadaljevanke, ampak gledali so vseeno. Skoraj vsi so govorili, da je ta Dinastija neumnost, večina pa si je našla izgovore. Eni so gledali le zaradi oblek, drugi zaradi lepih žensk, eni zaradi tega, ker se jim je zdelo neumno...

In zdaj boste vprašali, ali se spleča o Dinastiji sploh izgublja toliko besed? Mislim, da!

Pred dnevi, ko sem gledal televizijski dnevnik (ne vem, ali je bil beograjski ali zagrebški), so najprej posvetili nekaj minut Mikuličevemu obisku zagrebškega velesejma in pogovoru predsednika naše vlade z gospodarstveniki, nato pa se je pojavil urednik beograjskega zabavnega televizijskega programa in izrazil upanje, da bodo nekateri iz Dinastije vendarle preživeli in jih bodo spet filmali. Do takrat pa bodo na jugu gledali »Pesem ptic trnovk«, kar naj bi bilo nekakšno nadomestilo za triletno opijsko dozo.

To upanje v reinkarnacijo Dinastije ima zagotovo trdno podlago. Zgodbe, kot so Dinastije, so nedvomno potrebne in ustvarjalci, pred-

sem pa tisti, ki takšne serije financirajo, dobro vedo, da imajo opraviti z gledalci, ki si podzavestno želijo stopiti nazaj v otroštvo, ko so jim morda babice po desetkrat pripovedovale Rdečo kapico. Mimogrede: Rdeča kapica je imela več v glavi kot razne Dinastije ali vesolske pravljice, ki smo jih lahko gledali po televiziji pred nekaj leti. Ampak, kaj je narobe, če se odrasli vsaj za uro in pol preseli v otroštvo, torej v najlepši čas življenja. Ustvarjalci Dinastije bi potemtako morali dobiti medaljo. Nemara so jo tudi dobili, podelili pa so jim jo oblastniki, kajti zelo lepo izpolnjujejo drugi del stare resnice »kruha in iger«. Pri tem pa so nemara igre še pomembnejše od kruha.

Če namreč oblastem uspe odrasle tako poneumiti in jih kot otroke lahko spraviti v posteljo tudi brez večerje, seveda če jim pred tem povedo primerno pravljico, je Dinastija upravičila svoj obstoj.

Torej boste rekli, da je na vzhodu oblast bolj poštena, saj po televiziji ne spušča takšnih pravljic, kot je Dinastija. No, pripomniti moramo, da sta vzhodni oče in mama tako v skrbeh za svoje otroke, da jih avtoritativno zavarujeta pred takšnimi di- nastičnimi mamili. Vzhodni oče in mati sta namreč zelo skrbna in stroga starša. Svojim ljudem želita podaljšati otroštvo čim dlje (otroštvo

pa je sreča) in tako so tam predpisane primerne pravljice (ljudje si jih ne morejo izbrati po mili volji) pa tudi ustrezen kruh.

Torej je povsem jasno: za vsako oblast je pomembno, da podložniki ostanejo otroci. Ene oblast zastrupi z Dinastijo, da ostanejo otroci, drugim pa jo oblast prepove, ker so otroci.

Kako je pa pri nas, ki smo si samoupravno izbrali, da bomo gledali Dinastijo. Ko smo pred leti spremljali stavko poljskih delavcev v ladjedelnici Lenin v Gdansku, smo opazili že davno pozabljeno dejstvo, da je prava stavka tista, ko delavci noč in dan ne zapustijo svojih obratov. Pri nas imamo v zadnjem času več štrajkov. A vsi se končajo razmeroma hitro. Očitno naša oblast (kajti tudi mi imamo oblast) še ne verjame v razna zdravila, kot so Dinastije. Povsem sem prepričan, da bi bila pri nas takšna tazar- resna stavka, ki traja dan in noč, končana najpozneje v petek okrog dvanajste ure, za konec tedna, in bi stavka- joči odšli na morje, v planine, po gobe, smučati ali pa preprosto delat domov na vrt, in prepričan sem, da nobena stavka ne bi uspela, če bi bilo treba zdeti v svoji tovarni v ponedeljek zvečer, ko je bila na sporedu Dinastija. Torej si je treba čim prej omisliti novo Dinastijo, kajti kruha zmanjkuje.

Bogo Sajovic

Mednarodni sejem obrti v Celju

SEJEM POSLOVNOSTI, KAKOVOSTI IN DOGOVOROV

Od 10. do 21. septembra je bilo Celje središče jugoslovanskega drobnega gospodarstva, središče ne samo zaradi več kot 7000 izdelkov, ki jih je razstavljalo prek 3500 razstavjalcev, temveč tudi zaradi množičnega obiska in številnih konkretnih dogovorov o nadaljnjem razvoju drobnega gospodarstva v njegovem družbenem in zasebnem delu. Sejem je pokazal, da je kljub zastoju razvoja obrti v zadnjih letih pripravljenost, da bi stvari spremenili na boljše, vendarle vse večje.

Da dobiva drobno gospodarstvo v svetu vse pomembnejše mesto in da smo mu tak pomén dali tudi v vrsti pri nas sprejetih dokumentov, je zaenkrat samo osnova, s katere je treba graditi naprej. Pripravljenosti za to nam ne manjka, kar so na celjskem sejmu potrdili razstavjalci s številnimi kakovostnimi in izvirnimi izdelki, pa tudi vrsta posvetov ter – tudi to ni zanemarljivo – vrsta odgovornih mož slovenske in jugoslovanske družbene in politične skupnosti.

Že prve dni so si sejem med drugimi ogledali predsednik slovenskega izvršnega sveta Dušan Šinigoj, član predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije Milan Kučan, predsednik Gospodarske zbornice Slovenije Marko

Bulc pa je vodil posvet o kooperacijah. Tako posamezniki kot skupine so na posvetih spregovorili o slabostih, ki razvoj drobnega gospodarstva ovirajo, in to celo tako zelo, da je predsednik organizacijskega odbora sejma Ernest Draš v pozdravnem govoru dejal, da letos ne moremo več govoriti o možnostih za nadaljnji razvoj drobnega gospodarstva, temveč o ogojih za njegovo ohranitev. Pri tem pa je pomembno to, da so vsi po vrsti pokazali na konkretne slabosti in tudi predlagali, kako in s čim jih je mogoče odpraviti.

Da se je vredno potruditi tako na gospodarskem kot na političnem področju, potrjujejo ne samo prednosti drobnega gospodarstva – od večje prilagodljivosti in viš-

je produktivnosti do velikih možnosti za zaposlovanje (že zdaj dela v njem skoraj desetina slovenskih delavcev, – temveč je to pokazal tudi sejem sam, in sicer s svojo kakovostjo in z velikim zanimanjem, ki ga je vzbudil, predvsem v poslovnem svetu.

Še večje možnosti bo v prihodnjih letih dajal računalniški sistem podatkov o vseh obratovalnicah in organizacijah drobnega gospodarstva in o njihovi ponudbi, ki bo na voljo vsakomur, predvsem pa velikemu gospodarstvu, ki naj bi v sistemu prav tako vključilo svojo ponudbo oziroma vse tisto, kar išče v drobnem gospodarstvu. Na sejmu je letos celjska delovna organizacija Kovinotehna predstavila poslovno-informacijski center z vsemi podatki o ponudbi in povpraševanju na celjskem in šaleškem območju. Takšen sistem naj bi čimprej uvedli vsaj za vso Slovenijo. Tudi zato se bo letošnji celjski sejem zapisal v zgodovino razvoja drobnega gospodarstva v Jugoslaviji.

Milena B. Poklič

Javno omrežje za prenos podatkov

SLOVENSKI DEL JUPAKA ŽE DELUJE

Slovenski del javnega omrežja za prenos podatkov, bolj poznan pod imenom jupak, od letošnjega avgusta za šest mesecev poskusno obratuje. Omrežje bodo kasneje razširili po vsej Jugoslaviji in ga povezali s tujino. Omogoča povezovanje različnih računalniških sistemov in je zdaj, ko stopamo v tako imenovano informacijsko družbo, zelo pomembno za naše gospodarstvo. O tem priča tudi veliko zanimanje slovenskih delovnih organizacij, ki so v bistvu še pred graditvijo zakupile celotno zmogljivost. Jupak ima zdaj 180 priključkov in je še enkrat večji, kot so prvotno načrtovali v sozdu ZO PTT Slovenije.

Javno omrežje je ena izmed poti za prenos računalniških podatkov. Doslej so za to uporabljali najete in komutirane telefonske vode, vendar so bile zmogljivosti le-teh omejene. Jupak pa daje uporabnikom nove možnosti pri prenosu podatkov, predvsem komutacijo med njimi, večjo prilagodljivost strojne in programske opreme, večjo zanesljivost prenosa in v prihodnosti tudi medrepubliške in mednarodne povezave. Seveda javno omrežje še ne rešuje vseh težav pri povezovanju različ-

nih tipov računalnikov. Za to so potrebni usklajeni protokoli na višji ravni. Gre recimo za usklajenost protokolov za prenos datotek, distribuirano obdelavo podatkov in podobno. Preprosto povedano, računalniške sisteme je treba prilagoditi jupaku. To je najbrž tudi razlog, da je zdaj v omrežje vključenih le osem uporabnikov, vendar pri PTT pričakujejo, da se bodo kmalu vključile vse delovne organizacije, ki so združile glavno denarja za omrežje.

Slovensko in hrvaško omrežje za prenos podatkov sta izdelana po sistemu eripax, ki ga v sodelovanju s švedsko firmo Ericsson izdeluje zagrebška tovarna telekomunikacijske opreme Nikola Tesla. Jupak temelji na paketni komutaciji (od tod tudi ime) v skladu s priporočili mednarodne organizacije za telekomunikacije. Slovenski del omrežja sestavljajo omrežni krmilni center in vozlišče v Ljubljani ter koncentradorji v Mariboru, Kopru, Novi Gorici, Trbovljah, Celju, Murski Soboti, Kranju in Novem mestu. Omrežje se bo povežalo tudi s podobnimi omrežji v domovini, ko bodo zgrajena, in v tujini. Že v bližnji prihodnosti ga bodo poskusno

povežali z Nemčijo. Seveda pa je vse to precej odvisno od zahtev oziroma zanimanja uporabnikov, saj se da zmogljivost tudi povečati.

V razvitem svetu že dolgo poznajo javna omrežja za prenos podatkov in jih nenehno širijo in izpopolnjujejo. Pri nas smo ledino zaorali v Sloveniji, konec leta pa bo začelo poskusno delati tudi omrežje na Hrvaškem. V drugih republikah sicer prav tako načrtujejo postavitev podobnih omrežij, vendar dlje od idejnih projektov še niso prišli. Zdjaj se še dogovarjajo (beri: prepričajte), po kakšnem sistemu naj bi jih sploh gradili. Vsekakor pa so našli dovolj časa, da so zlili žolč na Slovenijo in Hrvaško, češ da se vedeta po svoje in sta začeli graditi omrežja brez dogovora z njimi. Vendar očitno pozabljajo, da nam gori pod nogami, saj smo na tem področju za deset ali dvajset let za razvitim svetom. Veliko bolje bi bilo, če bi se čimprej sami lotili dela, kajti v današnjem svetu razvitih telekomunikacijskih omrežij si je zelo težko predstavljati, da bi se lahko brez njih enakovredno vključili v mednarodno delitev dela, da o tujih gospodarskih tokovih niti ne govorimo.

S. L.

Štirideset let delovne organizacije Donit Medvode

USPEHI NISO RAZLOGI ZA SAMOZADOVOLJSTVO

Pred dnevi so v Donitu slovesno proslavili 40-letnico tovarne, ki je bila ustanovljena leta 1946 na pobudo takratnega ministrstva za gospodarstvo pri vladi SRS. Donit so ustanovili zaradi pomanjkanja tesnilnega materiala, saj dotlej v Jugoslaviji ni nihče izdeloval tega materiala, ki ga je industrija še kako potrebovala. Donit je zasnoval znani partizanski organizator ilegalnega tiska na Gorenjskem Edo Bregar-Don, ki je postal tudi prvi direktor. Ko so tovarno ustanovili, je bilo v njej zaposlenih 24 delavcev, danes pa jih je že 2000.

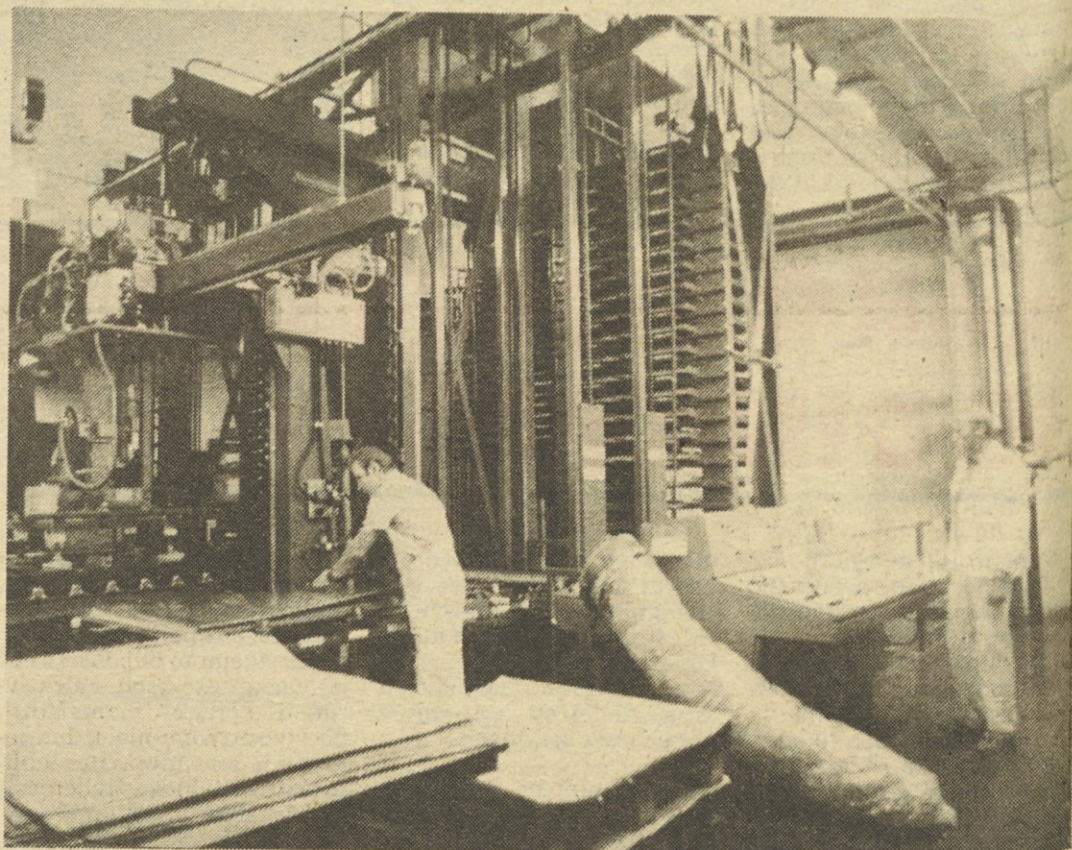
Donit je danes delovna organizacija, v kateri je enajst temeljnih organizacij, od tega tri skupnega pomena in

delovna skupnost skupnih služb. Delovna organizacija je članica sestavljene organizacije Kemija.

Delovna organizacija se je po ustanovitvi razvijala v dve smeri; k Donitu so pripojili druge organizacije združenega dela, zidali pa so tudi nove tovarne, ki so danes razporedene po številnih krajih v Sloveniji in tudi na Hrvaškem. K Donitu se je že leta 1965 pripojilo Splošno mizarstvo Medvode, leta 1970 Fenolit iz Borovnice, leto kasneje Pletilnica iz Sodražice, leta 1976 pa se je z njim spojil kamniški Svit. Leta 1975 so na Veliki Loki pri Trebnjem sezidali novo tovarno avtomobilskih tesnil, leta 1980 pa v Križevcih v SR Hrvaški novo tovarno

za predelovanje armiranega poliestra. Poleg tega so posodabljali tudi proizvodnjo in dograjevali nove obrate. Tako so pred leti v Medvodah zgradili sežigalno napravo, s katero so odpravili resen ekološki problem. Lani so predali namenu dva nova proizvodna obrata, in sicer v Sodražici in Kamniku, letos pa nameravajo končati nekatere večje naložbe.

V Donitu doslej niso uporabljali tujih licenc, ampak so se opirali predvsem na znanje domačih strokovnjakov. Svojo tehnologijo so celo izvažali, in sicer v Avstrijo, kjer so sezidali tovarno filtrov, in v Romunijo, kjer so zgradili tovarno tesnilnih plošč. Danes se Donit uveljavlja na tujem trgu predv-

sem s kakovostjo izdelkov, saj izvažajo dobršen del proizvodnje filtrov, tesnilnega materiala in tudi drugih izdelkov. Računalniške filtre izvažajo največjim proizvajalcem računalnikov, kot smo že rekli, predvsem zaradi izjemne kakovosti. Skupaj izvozijo četrtnino svoje proizvodnje.

V Donitu skrbijo tudi za družbeni standard zaposlenih. V okviru zdravstvenih domov so zagotovili lastne specializirane ambulante, razvejana je kulturna dejavnost zaposlenih, imajo več kot 50 počitniških enot ob morju in v planinah, vzorno so organizirali rekreacijo in šport, oddih delavcev s slabšim zdravjem ...

V Donitu so prvi delavski

svet ustanovili že leta 1950, nato pa so odločali o pripojitvah drugih tovarn, o združevanjih, redno so se odpovedovali delu dohodka na račun vedno večjih naložb in zaradi posodabljanja proizvodnje.

Vendar pa se delavci zavedajo, da številni uspehi ne smejo biti razlog za samozadovoljstvo, zlasti glede na zaostrene gospodarske razmere ne. Na zapletenost gospodarskih razmer je na slovesnosti ob praznovanju 40-letnice opozoril slavnostni govornik Miha Ravnik, predsednik slovenskih sindikatov. Med drugim je dejal, da letos še vedno ne dosegamo resolucijskih nalog pri proizvodnji in izvozu, da

nismo ustavili rasti cen in inflacije in da imamo za odpravljanje posledic vse preveč kratkoročnih rešitev. Poleg tega se večina premo- la zaveda, da nas lahko pripelje iz sedanjega položaja le spremenjen odnos do dela. Med drugim je v govoru opozoril na nekatere letošnje vzroke za prekinitve dela ter na druge izraze nezadovoljstva med delavci.

V Donitu doslej niso občutili težav, na katere je opozoril Miha Ravnik. Svoj razvoj načrtujejo zelo smelo, obenem pa se zavedajo, da bodo lahko tovarno razvijali le z odpovedovanjem v korist naložb in posodabljanja proizvodnje.

P. F.

Rak terorizma

Kljub izrednim varnostnim ukrepom odmevajo po zahodnoevropskih državah eksplozije podtaknjenih bomb. Žrtve teh terorističnih napadov so v glavnem naključni mimoidoči. To je pravzaprav namen teroristov, ki želijo zasejati med ljudi strah in negotovost. Značilno je tudi to, da se pravzaprav nikoli ne izve, kdo je organizator teh dejanj. Tudi če policija ujame neposredne storilce, ostanejo pravi teroristi prikriti javnosti.

Nedavni pokol v carigraski sinagogi in ugrabitev ameriškega letala na letališču v Karačiju sta opozorila, da je večina teroristov tako ali drugače povezanih z bližnjeh-zhondnimi razmerami in da se za takšna krvava dejanja odločajo iz obupa. Terorizma ni mogoče zagovarjati, toda bolj kot neposredne storilce moramo obsojati one v ozadju. Praviloma so to obveščevalne službe, vsaj tako zatrjujejo tisti, ki so sodobni terorizem podrobneje preučevali.

Ameriška vlada trdi, da je za mnoga od teh napadov odgovorna Libija oziroma njen voditelj Gadafi. S to obtožbo skuša opravičiti prizadevanja za »destabilizacijo Libije« oziroma za »povračilne akcije«, kot je bil letalski napad na Tripoli. Taki »odgovori« pa razmere še zaostrejejo, in namesto da bi skupno iskali rešitve za ključna vprašanja, mednarodne skupnosti, se nasilje še stopnjuje.

Za novinarje je postal terorizem v deželah Bližnjega vzhoda že tako vsakdanji pojav, da o teh dejanjih pogosto skoraj ne poročajo. Kajti v resnici je dolgočasno iz dneva v dan objavljati novice, da so »neznani storilci v Bejrutu podstavili peklenški stroj in je zato umrlo ali bilo ranjenih nekaj deset ljudi.« Taka poročila praviloma ne povedo ničesar o trpljenju ljudi, ki jih je prizadelo teroristično dejanje, ničesar ne zveemo o razmišljanjih »navadnih Zemljanov«. Ti vedo, da so zveneča gesla, za katerimi se skrivajo teroristi, zgolj pretveza. Terorizem je namreč orodje slabičev in strahopetcev. Saj navsezadnje ni nikarkršna umetnost parkirati na robu prometne ulice avto, napolnjen z razstrelivom, in ga iz varne razdalje pogrnati v zrak. Ali pa ugrabiti nič hudo slutečega profesorja in z njegovim življenjem izsiljevati neko vlado.

V preteklih mesecih so naraščajočo teroristično dejavnost najbolj občutile evropske države, predvsem Francija, Španija, Italija, V. Britanija, Belgija in Zvezna republika Nemčija. Čeprav ima vsaka od teh držav svoj načrt boja proti terorizmu, so se dogovorile za nekatere skupne ukrepe, ki naj bi nevarnost vsaj zmanjšali, če je že ne morejo odpraviti. Posledice teh ukrepov pa čutijo tudi povsem miroljubni turisti, ki morajo zaradi groženj teroristov stati v vrsti za vstopni vizum v to ali ono evropsko državo.

Za najbolj korenito omejevanje gibanja tujcev so se odločili v Franciji, kjer želi desničarska vlada obenem omejiti priseljevanje iz držav Magreba. Protiteroristični ukrepi so potemtakem lahko tudi izgovor za splošno gonjo proti Arabcem, ki so v zavesti mnogih Evropejcev postali sinonim za teroriste. Še zlasti velja to za Palestince, ki zaradi krutih krizičnih posameznikov nosijo še težje breme brezdomcev.

Tudi Jugoslovani imamo nekaj izkušenj s terorizmom. Reči pa moramo, da so zahodnoevropske vlade ta dejanja še do nedavnega šteli za »izraz političnega boja«. Tako so nanje gledala vse dotlej, ko je tovrstni »politični boj« začel ogrožati tudi njihovo varnost. Danes je na mednarodni ravni postavljena dokaj jasna osnova skupnega boja proti terorizmu. Navsezadnje se je proti temu zlu težko učinkovito postaviti na robu, če ni vsaj osnovnega soglasja med državami, da je potrebno terorizem preganjati v vseh njegovih pojavnih oblikah. A ker so teroristična dejanja praviloma le posledica nekkih razmer, je najbolj učinkovito sredstvo boja proti tej »rakasti tvorbi« reševanje vprašanj, ki bremenijo današnje mednarodne odnose. In spet smo pri tem, da je potrebno sodelovanje kar največ držav. Skratka, tudi v tem primeru najdemo vrsto potrditev, da je mednarodna skupnost danes tako povezana med seboj, da nihče ne more zanemariti hotenj v drugih in da je skrb vseh, če je katera izmed članic skupnosti ogrožena.

Ludvik Škoberne

Kuvajtski emir je razpustil parlament

NAZAJ V SREDNJI VEK?

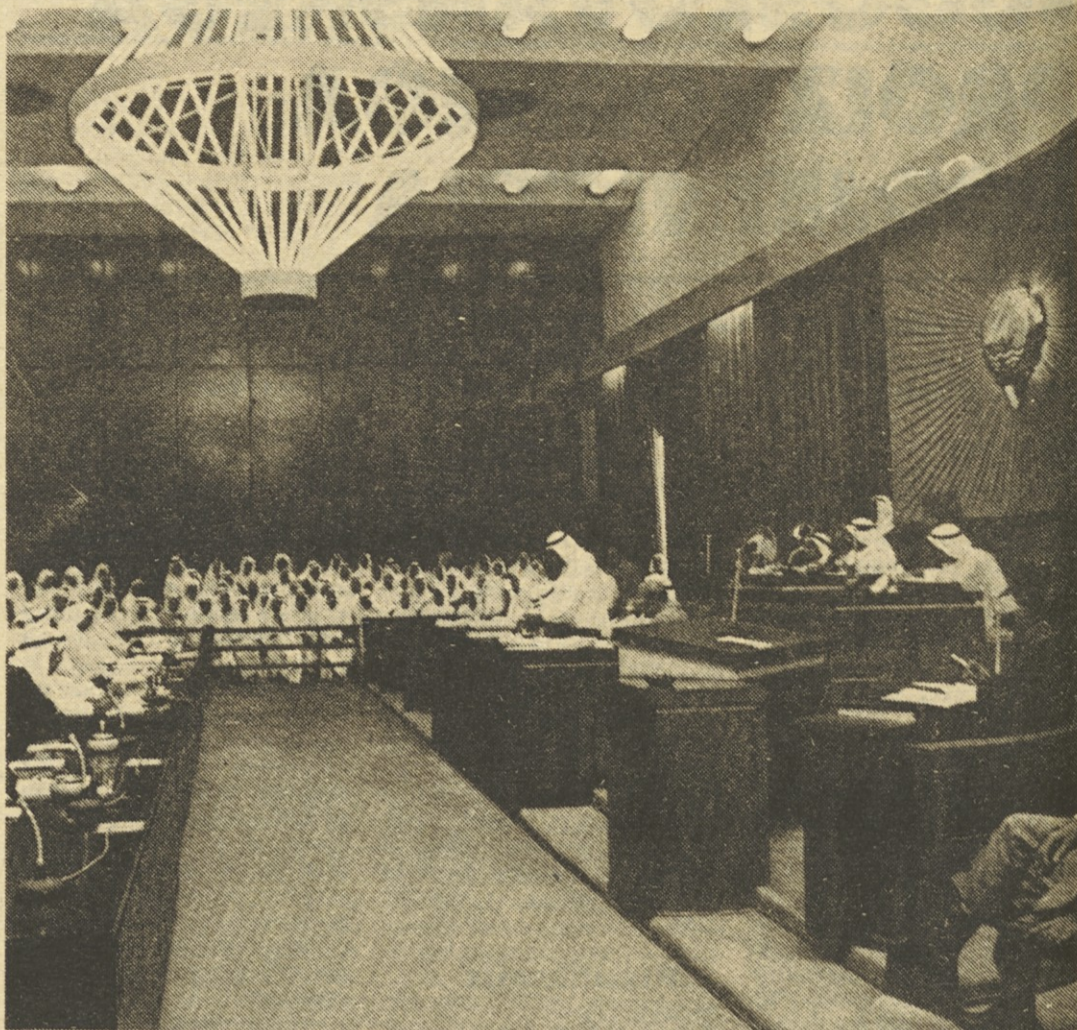
Kuvajtski emir šejk Jaber el Saba razpusti parlament in to ni pravzaprav nič presenetljivega. Že dalj časa je bila ta ustanova, ki naj bi zastopala ljudstvo, kuvajtskemu suverenu trn v peti. Lani so poslanci kritizirali pravosodnega ministra zaradi njegove prozorne vloge pri zlomu kuvajtske borze pred štirimi leti. Zaradi tega je moral odstopiti.

Nato se je parlament lotil sicer sposobnega naftnega ministra, šejka Al Kalifa, češ da se je okoristil s finančnimi posli ter da ni sposoben zavarovati pred atentatorji za Kuvajt življensko pomembnih naftnih naprav. Ker sta minister za pravosodje in naftni minister ožja emirjeva svetovalca, je bila kritika poslancev tako rekoč neposreden izziv vladarju. Fundamentalistični poslanci so ministru za vzgojo in izobraževanje očitali, da si prizadeva na univerzi uveljavljati neislamske reforme.

Parlament je šel še korak dlje. Nezadovoljen z ukrepi za odstanitev posledic zloma borze, ki jih še danes čuti prebivalstvo, je finančnega in naftnega ministra pozval, naj prideta pred ljudsko skupščino zagovarjat svojo politiko. To je izbilo sodu dno. Emir el Saba je na začetku julija razpustil parlament, s tem pa se je vsaj začasno končal demokratični poskus v Zalivu.

Kuvajtskega parlamenta ni mogoče primerjati s skupščinami zahodnega tipa. Vsi prebivalci Kuvajta namreč nimajo volilne pravice. Zadnjih volitev leta 1985 se je udeležilo le 56.848 prebivalcev od skupno 1,7 milijona, katerih predniki so v šejkatu bivali že pred letom 1920. Ženske in tujci, skoraj dve tretjini jih je, nimajo pravice voliti, čeprav že dolgo bivajo v Kuvajtu. Političnih strank v šejkatu ni.

Parlament ni imel nobenih posebnih pravic. Premiera, ki je po tradiciji kronski princ, in člani vlade imenuje emir, ki ima hkrati pravico parlament po lastnemu preudarku razpustiti in vla-

dati s pooblastilom. Kljub temu je Kuvajt edina država v Zalivu, v kateri je po letu 1961, s prekinitvijo v letih 1976–1980, zasedala ljudska skupščina. Poslanci pa so običajno naleteli na ovire, kadar so kritizirali vladne ukrepe, ali so jim sploh hoteli nasprotovati. Kljub temu so vladarji v drugih zalivskih državah imeli kuvajtski parlament za nevaren poskus.

Po mnenju nepristranskih opazovalcev bo kuvajtski emir zdaj razpuščeno skupščino nadomestili s posvetovalnim svetom. Podoben načrt imajo že več let v Saudovi Arabiji.

Opozicijski politiki iz razpuščenega kuvajtskega parlamenta seveda emirju očitajo, da se je samovoljno postal oblasti in da je z razpustitvijo skupščine Kuvajt pahnil nazaj v srednji vek.

N. Ž.

Pešanje finskega gospodarstva

VLADA POSKUŠA SPODBUDITI IZVOZNIKE

Potem ko je gospodarska rast na Finsko v zadnjih sedmih letih presegala zahodnoevropska povprečja, bo letos bržčas nižja. Znižala se bo od lanskimi treh odstotkov na 2,5 odstotka.

Da bi razbremenila izvozno usmerjeni del gospodarstva, je vlada pred nedavnim spodbudila varčevanje energije tako, da je energetske prihranke začela odpisovati od davkov na dohodek, že maja pa je po 12-odstotnem razvrednotenju norveške krone devalvirala svojo marko.

Ti in še nekateri drugi spodbujevalni ukrepi naj bi povečali konkurenčnost finskega gospodarstva, ki je

prav letos izvozilo manj kot pred leti. Vlada se namerava v prihodnje udeleževati tudi reklamnih kampanj v tujini, ker se zaveda, da je predvsem od izvoza in naložb v izvozno gospodarstvo odvisna splošna rast gospodarstva. To rast spodbuja predvsem notranja poraba, ki se je letos povečala za štiri odstotke. Zaslužki zaposlenih, ki se povečujejo 6,5-odstotno, presegajo inflacijo, ki ni višja od 3,5 odstotka.

Izvoz pa vse bolj peša in je letos, podobno kot lani, večji le za 0,5 odstotka. Manj je tudi zasebnih naložb, kar zmanjšuje možnosti za zaposlovanje. Zato se nezaposlenost, ki je bila v zadnjih letih

6-odstotna, postopno dviguje.

Gibanje cen nafte je povzročilo, da je začela finska industrija preusmerjati izvoz svojih izdelkov od vzhodnih na zahodnoevropska tržišča. Sovjetska zveza, kamor je lani Finska izvozila 21 odstotkov izdelkov, izgublja svoj pomen, ker je sovjetska nafta kot zamenjava za finske industrijske izdelke precej dražja od zahodnoevropske. Izvoz v vzhodnoevropske države se bo po ugotovitvah finskega inštituta za gospodarske raziskave letos zmanjšal za 8 odstotkov, izvoz v zahodnoevropske države pa povečal za 3,5 odstotka.

Zaradi takšnih gibanj je prizadeta finska kovinsko-predelovalna industrija, katere izvoz na Vzhod se je letos zmanjšal za petino, za prav toliko pa bo predvidoma nazadovol tudi v prihodnjem letu. Da bi se laže prebijala na zahtevna zahodnoevropska tržišča se ta finska industrijska veja namerava tehnološko čimbolj posodobiti.

Najpomembnejša naloga finske vlade v tem letu je spodbujanje izvoza in zmanjševanje domače porabe. Tudi država naj bi zmanjšala svoje izdatke. Ti naj bi se letos povečali le za 2 odstotka.

Nande Žužek

PONATIS
RAZPRODANE USPEŠNICE!

nadstropja
AMERIKE

JURIJ
GUSTINČIČ

PARADOKSI - NEW YORK - PRETRESI - ZNAČAJI

Knjigo naročite po ceni 1.900 din na naslov:
Delavska enotnost, Ljubljana, Celovška 43, zahtevajte jo v vseh
knjižarnah po Sloveniji.

NAROČILNICA

Pri Delavski enotnosti, Ljubljana, Celovška 43, nepreklicno naročam/oi /... izvod/ov/ knjige NADSTROPJA AMERIKE. Naročeno pošljite na naslov:

Ulica, poštna št., kraj:

a/ račun bomo plačali v zakonitem roku

b/ knjigo bom poravnal po povzetju

Žig

podpis naročnika

Pomlajene stavbe šol so šele začetek temeljite prenove

BOLJŠI ČASI ZA LJUBLJANSKE SREDNJE ŠOLE

Zadnji četrtek v avgustu so mnogi nejeverneži še zmeraj zmajevali z glavo. Naslednji ponedeljek se je začelo novo šolsko leto in z njim pouk tudi na ljubljanskih srednjih šolah, nekatere pa so bile bolj podobne gradbiščem, kjer je kar vrvelo gradbenih delavcev in obrtnikov pri zaključnih delih, kot pa hramom učenosti. Tisti, ki so dvomili, so se tokrat užeteli. Vsa dela prve faze sanacije in prenove ljubljanskih srednjih šol so opravili v skladu z zastavljenimi načrti.

Pisali smo že, da so bile prostorske in higienske razmere na večini ljubljanskih srednjih šol takšne, da so se morali odločiti za takojšnjo sanacijo najnujnejših pomankljivosti kar na 22 srednjih šolah. Danes je stanje bistveno drugačno kot pred pičlima dvema mesecema. V mesecu in pol so gradbeni delavci pod vodstvom operativnega odbora za sanacijo in LIZ – inženiringa, kot pooblaščenega investitorja, opravili na videz nemogoče delo.

O dosedanji prenovi šol smo se pogovarjali z Daretom Ravnikarjem, podpredsednikom mestnega izvršnega sveta in predsednikom operativnega odbora za opravljanje del pri sanaciji srednjih šol v Ljubljani. »Časa smo imeli slab mesec in pol in lahko rečem, da je vse kar smo načrtovali, končano. Res na treh šolah delo teče še naprej, toda na to smo računali, saj gre za obsežnejša dela. Vendar je vse tisto, kar je oviral nemoten potek pouka ali onemogočalo normalne razmere za delo, danes popravljeno. Izvajalci del niso zamujali niti za en sam dan in šole so pričakale učence v povsem drugačni podobi.«

Najobsežnejša so bila dela na nekdanjih tehniških šolah na Aškerčevi, na elektrotehniški šoli na Vegovi in v Križankah, kjer s Festivalom družno domuje šola za oblikovanje in fotografijo.

Po hodnikih veličastne stavbe na Aškerčevi so po-

tegnili 260 kilometrov najrazličnejših žic. Vsi hodniki so končani, popolnoma nova inštalacija bo zadoščala tudi za prihodnje potrebe in ne bo več treba razkopavati zidov – mimogrede, tisto, kar so »izštemali«, bi napolnilo nekaj tovarnjakov – novi so vsi tlaki, stene pa so obložene s keramičnimi ploščicami, zato ne bo treba nenehno pleskati zidov. Tudi vse posebne učilnice so končane, tako da ostane le še delo na fasadi. S tem ne bodo hoteli, čeprav imajo vse pripravljeno, saj lahko delo v nezanesljivem jesenskem vremenu povzroči več škode kot koristi. Kar je preostalo dela v učilnicah, ga organizirajo tako, da so učenci takrat na delovni praksi in učni proces ni moten.

Na Vegovi, kjer domuje elektrotehniška šola, so prav tako veliko naredili. Nove so vse inštalacije – obnove so bile hudo potrebne, saj so žice v rokah delavcev dobesedno razpadle – obnovljena je streha, nove so sanitarije. Zaenkrat je pouk organiziran v dveh izmenah, tako da delavci lahko v posameznih izpraznjenih nadstropjih nemoteno delajo. Pouk je organiziran elastično, da vozači, ki jih je precej, niso prizadeti. Podobno so pouk organizirali tudi na šoli za oblikovanje in fotografijo. Poseben problem na stavbi nekdanje realke na Vegovi je fasada. Tu imajo pomembno besedo varstveniki kulturne dediščine – ti tudi sicer pri prenovi stalno in z gledno sodelujejo. Načrti

fasade so se preprosto izgubili in če bi geodeti na novo izdelali posnetek fasade (o načrtih niti ne govorimo), bi to pomenilo velikanske denarje. Vendar so se v operativnem odboru znašli in prav te dni pričakujejo kopije originalnih načrtov iz Državnega arhiva na Dunaju. Spomladi bodo fasado lahko verno obnovili.

Na drugih šolah je bilo dela manj, tako po obsegu kot časovno. Vsa vzdrževalna dela so opravili pravočasno, tudi poceni ali ceneje. Pokazalo se je, da so gradbeniki po »prijateljski ceni« računali mnogo več, kot so upravičene vsote za dela znašale potem, ko se je delu »priključil« LIZ.

Veliko je bilo dotrajanih oken. Ljubljanske srednje šole so stare in takrat, ko so jih gradili, o kakšnih standardih še ni bilo govora. Zato morajo dotrajane okvire in okna zamenjati z novimi, ki jih izdelujejo mizarji. Ker ne gre za velike serije, je delo drago in traja precej časa. Za tista okna, ki jih še ni treba zamenjati, so strokovnjaki uporabili poseben sistem tesnenja z gumami, ki omogoča 30-odstotni prihranek pri toplotni energiji.

Ko smo že pri prihrankih energije. Zaradi prepozna začetka obnovitvenih del so zamudili možnost, da bi se šole priklučile na daljinske vire ogrevanja. To velja zlasti za šest šol, ki jih bodo priklučili na KEL, s tremi, ki se bodo ogrevale s plinom, bo menda lažje. Vendar bodo vse potrebno za priklučke naredili takoj, čeprav kaže, da bo te energetske in ekološke prihranke mogoče uveljaviti šele spomladi.

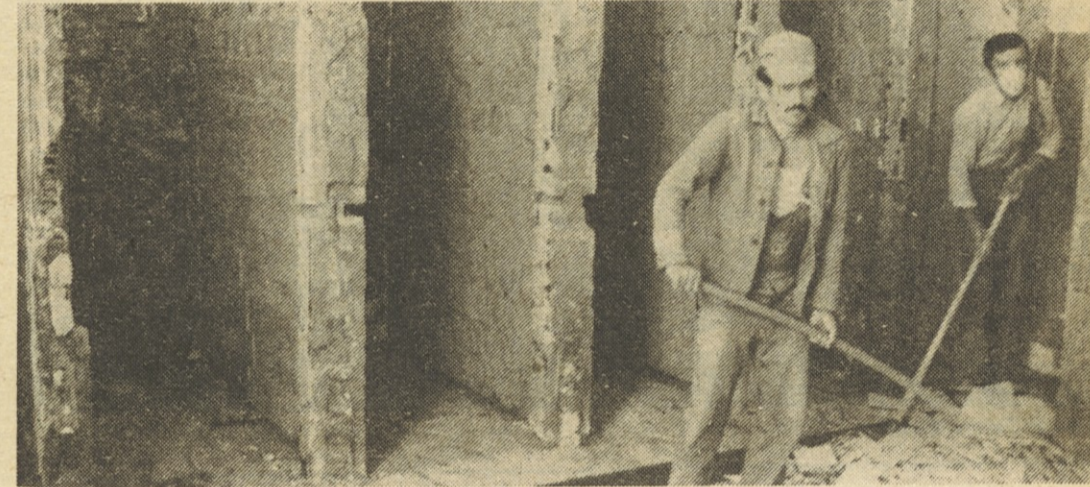
Še denar nas je zanimal. Zaenkrat, zatrjuje Dare Ravnikar, s financiranjem ni posebnih problemov. Sredstva, zagotovljena za sanaci-

jo, zadoščajo. Celo več. Iz posebnega prispevka, ki so ga v ta namen zagotovili v Ljubljani, se bodo postopoma lahko lotili tudi načrtovanih novih zidav. Od zbrana denarja bodo približno tretjino porabili za najnujnejša prenovitvena dela stavb, naslednjo tretjino za nove stavbe in prizidke, slabo tretjino pa za nabavo sodobnejše opreme.

Po dolgem obdobju zemarjenosti ljubljanskih srednjih šol, ko so bile »nikogaršnje«, so se zanje očitno začeli boljši časi. Zlasti še, če upoštevamo, da bo, kot pravijo, standard, ki ga bodo zagotavljale učencem in učiteljem šole na Aškerčevi, veljal za osnovo učnih in delovnih razmer, ki jih morajo zagotoviti na vseh ljubljanskih srednjih šolah.

Igor Žitnik

Pred dvema mesecema se je dalo le slutiti, da bodo sanitarije na šoli za oblikovanje in fotografijo poslej celo uporabne. (Slika: Andrej Angič)

Srečanje pisateljev na Štatenbergu

KAKO RAZVIJATI DOMOVINSKO VZGOJO

Povejmo takoj: letošnji Štatenberg ni prinesel pozornost zbujajočih rešitev, pisatelji niso govorili proti državi in ne proti politiki, politikov je bilo celo premalo, da bi nanje sploh naslovili kako resnejšo pripombo. Še slabše: celo pisateljev je bilo premalo, zlasti tistih, ki so v javnosti že govorili podrobneje (ali pa bi to lahko storili) o letošnji temi – književnost in izobraževanje. Da ne omenjam, tistih, ki so, sicer neuradno pa vseeno zmagovalno, sporočili, da jih tema ne zanima, in naj se z njo ukvarjajo učitelji ter zavod za šolstvo.

Toda tistim, ki so prišli, ni bilo žal. Slišali so dva zelo dobra referata, Janeza Rotarja in Petra Božiča, in obilico pripomb in izkušenj predvsem starejših pisateljev, ki so včasih tudi poučevali na šoli ali v gimnaziji.

Janez Rotar je v svojem prispevku zelo podrobno razčlenil in prikazal razmere v jugoslovanskih literarnih zgodovinskih, saj je prav zgodovinske osnova za preučevanje književnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Poleg nedvomno bogatih slovenskih prispevkov na tem področju, namenjenih predvsem študiju na nekaterih jugoslovanskih fakultetah, je omenil tudi tradicijo in hibe znane zagrebške lingvistične šole in prepad, ki je nastal v srbskem literarnem zgodovinskem

med Jovanom Skerličem in Jovanom Deretičem. Poleg tega je spregovoril tudi o možnostih za vključevanje sodobnih književnosti v vzgojnoizobraževalne programe in o sodobnem srbskem romanu, ki da je v zadnjih treh desetletjih napredoval bolj kot vsa srbska književnost v prejšnjih štiristo letih ipd.

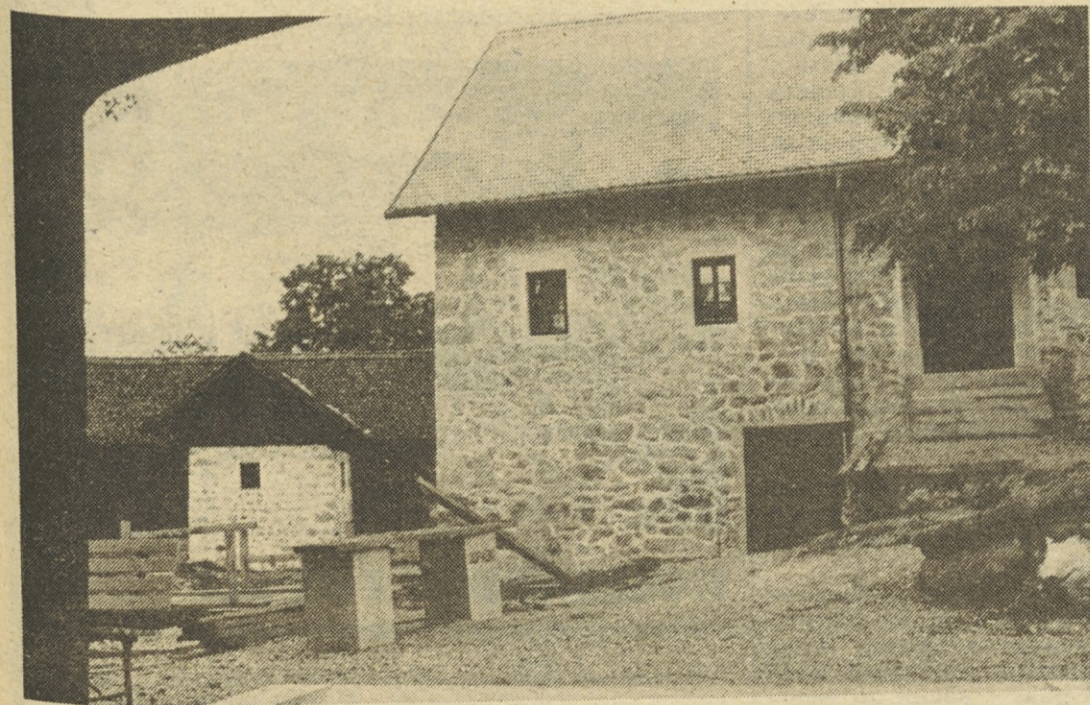
Tako podrobne razčlenitve se je Rotar lotil zato, da je lahko pokazal, kje so meje, predvsem strokovne, in kolikšne so možnosti za nastanek skupnega jugoslovanskega učbenika za pouk književnosti. O tem se je precej govorilo ob zamisli o skupnih programskih jedrih, v Beogradu pa so že sestavili podoben učbenik, ki sta ga za učence v srednjem usmerjenem izobraževanju napisala Marija Mitrović in Jovan Deretić. Strokovno plat in metodološke prijeme v tej knjigi je Janez Rotar pohvalil, imel pa je pomisleke ob tem, da bi bil ta učbenik osnova za vso Jugoslavijo. Osnovno pripombo ima na t. i. domovinsko vzgojo, ki v vsej državi seveda ne more sloneti samo na izročilu Nemanjičev. Če k temu dodamo še številna strokovna razhajanja, vsaj Rotar je tako menil, ne moremo govoriti o možnosti, da bi imeli za pouk književnosti skupni jugoslovanski učbenik.

Peter Božič se je v svojem

referatu ukvarjal z mentorstvom in ugotovil da književniki večinoma odklanjajo takšno delo. Vzrok za to so deloma zahtevne pedagoške metode, deloma pa tudi dejstvo, da ima mentorstvo pravzaprav slab priokus po podpori šušmarstvu, ki je po Božičevem mnenju ideološko obarvan. Za uspešno mentorstvo je bistveno, »da otroka že v osnovni šoli navajamo na to, da svoje pisne prispevke piše iz sebe in o sebi, da to pisanje v ničemer ne sme biti togo omejeno s pisnimi obrasci tako, da prekrija resnično vsebino njegovega doživljajskega sveta, pri čemer seveda ne gre samo za pisne vzorce, ki si jih pridobiva in si jih tudi mora pridobivati pri rednem šolskem pouku, temveč gre tudi za splošne družbene ali pa posebne vrednostne norme, ki veljajo v njegovem neposrednem okolju ali kraju, je zapisal Peter Božič.

Na koncu pa še nekaj. Bilo bi zelo lepo, če bi se predstavniki šolskih oblasti navadili prihajati na taka srečanja bolj pripravljeno, kot so bili tokrat. Dopovedovati pisateljem dopovedano in se izgovarjati na Tanjug, češ da je narobe razlagal slovenska stališča o skupnih programskih jedrih, je bore malo za kakršenkoli ustvarjalni pogovor. Pisatelji so bili zanj tokrat dobro pripravljeno.

Zoran Medved

V nedeljo bomo odprli prenovljeno Trubarjevo domačijo

V republiškem odboru za počastitev 400-letnice Trubarjevega rojstva zagotavljajo, da je vse nared za zaključno svečanost praznovanja. Na slavnostni akademiji, katere vrh bo odprtje prenovljene Trubarjeve domačije in spominke zbirke, bo govoril akademik Josip Vidmar. Pričakujejo udeležbo predstavnikov vseh republik in pokrajinskih delegacij iz Trubarjevega Derendingena. K ureditvi Trubarjevega spominkega gaja so v veliki meri z denarnimi prispevki pomagali številni posamezniki ter delovne in sindikalne organizacije. (Slika: Janez Zrnc)

Na Prisojniku 450 slovenskih železarjev

SKUPAJ PRI DELU IN V PLANINAH

Delavci sozda Slovenske železarne so veliki ljubitelji športne rekreacije. Udeležujejo se številnih tekmovanj, še posebno pa radi planinarijo. Prizadevni organizatorji rekreacije na Ravnah, v Štorah in na Jesenicah ter v drugih železarnah poskrbijo, da so pohodi vedno zanimivi.

Konec preteklega meseca so se slovenski železarji odpravili na Prisojnik. Deset let so pripravljali pohode železarjev na Triglav in jih pomenovali po prizadevnem organizatorju rekreacije v jeseniški Železarni Janezu Jenku. Odtlej pa obiskujejo železarji tudi druge vrhove, in delavci lahko spoznajo tu-

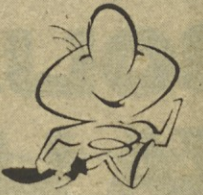
di druge lepote našega planinskega sveta. Čeprav vreme udeležencem pohoda na Prisojnik ni bilo najbolj naklonjeno, pa to ni skalilo razpoloženja 450 ljubiteljem gora. Vedrih obrazov so se vračali v dolino ljudje najrazličnejših poklicev, martinariji, jeklarji, pisarniški delavci in drugi. Tu ni

bilo razlik, družila jih je velika ljubezen do planin. Pozabili so na vsakdanje težave, nabrali so si novih moči in prijateljev.

Čeprav so železarji prehodili kar lepo pot na Prisojnik in nazaj, so imeli dovolj moči, da so se na družabnem srečanju veselo zavrteli. »Zadovoljni smo, da je tudi ta pohod lepo uspel,« pravi Mirko Podlipnik, ki v jeseniški Železarni pripravi vse planinske pohode. »Spet se nas je zbrala pisana družina slovenskih železarjev, tokrat pa so bili prvič z nami tudi gostje iz Avstrije, s katerimi poslovno sodelujemo. Za pohode je izredno veliko zanimanje in kar težko se odločimo, na kateri vrh bi šli. Potem mora trajati vsaj pet ur. To je dovolj, da se pošteno preznojimo in si naberno novih moči za zahtevno delo.«

Mirko Podlipnik se je udeležil prav vseh pohodov slovenskih železarjev. Prvega so pripravili leta 1969. Tedaj je Janez Krušič popeljal na Triglav najbolj vnete planince. Tudi France Telcer, organizator pohodov iz Železarne Ravne, je sodeloval na vseh pohodih, ima pa o njih tudi natančne podatke. »Pohod na Prisank je bil že štiriinštirideseti. Vsako leto pripravimo štiri. Vseh dosedanjih se je udeležilo 23.861 pohodnikov. Lahko rečem, da slovenski železarji in predelovalci železa nismo združeni samo v proizvodnji, temveč se srečujemo tudi v tem lepem planinskem svetu.«

Z gibanjem proti visokemu krvnemu pritisku

Čeprav je človek bitje z največjo prilagoditveno sposobnostjo, se je slabo prilagodil svetu, ki ga je sam ustvaril. V svojem okolju namreč le stežka ohranja zdravje. Iz desetletja v desetletje nas bolj pestijo bolezn srca in obtočil. To se dogaja celo ljudem, ki ne živijo povsem brezbrizno in skrbijo za svoje zdravje.

Britanski zdravniki, ki skrbijo za preprečevanje obolenj srčnožilnega sistema, so ugotovili, da se je moralo precej pilotov predčasno upokojiti, ker jim je odpovedalo srce. Zato so drugim pilotom svetovali več gibanja in skromnejše obroke hrane. Uspehi so bili precejšnji. Piloti so imeli v krvi manj holesterola in nevarnih maščobnih kislin, padel pa jim je tudi krvni pritisk.

V vsakdanjem življenju, ko nam gre za minute in pogosto celo sekunde, kaj radi pozabljamo, kako zelo nevaren je lahko visok krvni pritisk, saj pospešuje arteriosklerozo. In kolikšen naj bi bil pravi krvni pritisk? Kolikor nižji je krvni pritisk, pravijo strokovnjaki, tem daljša je pričakovana življenjska doba. Če ima 35-letni moški krvni pritisk 130/90 namesto 120/80, se mu pričakovana življenjska doba statistično zniža za štiri leta.

Načelo, da sme krvni pritisk seči za toliko čez sto, kolikor let ima človek, ni več sodobno. To potrjujejo tudi razna plemena, ki uživajo zelo malo maščob in se veliko gibljejo tudi na stara leta. Srčnih infarktov ti ljudje ne poznajo, v starosti pa se lahko pohvalijo z enakim krvnim pritiskom kot v mladosti.

Strokovnjaki priporočajo, naj se ljudje z visokim pritiskom potrudijo in za začetek - shušajo. Uživali naj bi primerno hrano in se redno gibali. To je zelo pomembno. Priporočljivi so najrazličnejši športi, predvsem pa tisti, ki jih kar malo podcenjujemo: živahni sprehodi, tek, planinarjenje, kolesarjenje, plavanje in podobno.

U.

Slika: Janez Pukšič

Janko Rabič

DESETO SREČANJE ŠPORTNIKOV MERXA

Pod pokroviteljstvom medobčinskega sindikalnega sveta Celje bodo 27. septembra v športno-rekreativnem središču Golovec desete športne igre delavcev sestavljene organizacije Merx. Moški bodo tekmovali v plavanju, kegljanju, te-

ku, namiznem tenisu, odbojki, kolesarjenju, malem nogometu, vlečenju vrvi, streljanju in šahu, ženske pa v plavanju, kegljanju, teku, namiznem tenisu, odbojki, kolesarjenju in streljanju. Prireditelj pričakuje od 350 do 400 tekmovalcev. U.

NOVO • NOVO • NOVO

KAKO PRIDE DO TEGA, DA USMERJANJE DRUŽBENIH SPREMEMB V IMENU NAPREDKA PRIVEDE DO ZAOSTAJANJA ALI CELO NAZADOVANJA?

Odgovore boste prebrali v novi knjigi zbirke družboslovje založbe Delavska enotnost

Zdravko Mlinar.

PROTISLOVJA DRUŽBENEGA RAZVOJA

Osamosvajanje in podružbljanje: od izključnosti k vzajemnosti
Naročila sprejema Delavska enotnost, Ljubljana, Celovška 43, kupite pa jo lahko v vseh knjigarnah po Sloveniji.

Cena 8.950 din

Pri Delavski enotnosti, Ljubljana, nepreklicno naročamo

izvod(ov) knjige PROTISLOVJA DRUŽBENEGA RAZVOJA. Naročeno pošljite na naslov:

Ulica, poštna št., kraj:

Ime in priimek podpisnika:

Naročeno, dne:

Račun bomo plačali v zakonitem roku.

Žig

(podpis naročnika)

Na delovnih mestih še premalo minut za zdravje

V sedanjem srednjeročnem obdobju tudi v telesni kulturi ne gre iskati novih nalog, novih ciljev. Bolj bi se morali držati sklepov in dogovorov in zavijati rokave. Seveda ostaja sindikalna organizacija tudi v prihodnje glavni nosilec športne dejavnosti in zdravega preživljanja prostega časa v združenem delu. Zato se tudi zavzema, da bi zaživel aktivni odmori med delom, saj praksa povsod dokazuje, da se lepo obrestujejo.

Oddih ob pravem času je namreč učinkovita obramba pred številnimi škodljivimi vplivi sodobnega življenja. Celo več, opozarjajo strokovnjaki: odmori lahko tako oslabijo stresse, da človeka ne obremenjujejo več, temveč le spodbujajo. Posebno ljudje, ki opravljajo svoje delo sede, morajo večkrat vstati in si privoščiti kratek oddih. Ta naj bo aktiven, saj mora poživiti delo srca in krvni obtok, ki se med sedenjem poleni. Seveda, čim kraši in čim manj intenzivni so odmori, tem več jih potrebujemo.

Na vse to radi pozabljamo, zato smo pri uvajanju programiranih aktivnih odmorov v združenem delu v glavnem šele na začetku poti. Za zdaj »telovadi« na delovnih mestih še zelo malo delavcev. Na glede na to pa so začetki spodbudni, saj so rezultati aktivnih odmorov, seveda tam, kjer jih imajo, dokaj razveseljivi. Težko bi sicer govorili o uspešnejšem delu in o večji storilnosti. Lahko pa rečemo, da se ljudje po aktivnih odmorih bolj počutijo, saj imajo manj težav zaradi vsakodnevnega sedenja v prisilnem, pogosto zelo nezdravem položaju.

Sindikati in organizatorji rekreacije imajo pri uvajanju aktivnih odmorov najrazličnejše težave. Mnogi ne poznajo zdravega načina življenja in pomena športnega življenja in redne rekreacije.

Tudi nekateri odgovorni vsak po svoje iščejo strokovne prijeme, celo v primerih, ko gre za povsem enaka delovna mesta in so praksa in izkušnje že na dlani. Torej tudi pri tem je premalo sodelujemo. Zelo redko se povezujejo strokovnjaki v občini ali republiki, zato so začetki programiranih aktivnih odmorov marsikje tudi na moč težavni.

Še najbolj razveseljivo je spoznanje, da povsod tam, kjer so odmore vpeljali, pri njih tudi vztrajajo. Na lastni koži so se namreč prepričali, da pri »minutah za zdravje« ne gre za izgubo časa, saj precej pripomorejo k humanizaciji dela.

Andrej Ulaga

Šeste športne igre delavcev IMP LETOS V LJUBLJANI

Delavci sestavljene organizacije združenega dela IMP se vsako leto septembra pripravijo športne igre. Lani je bilo srečanje v Kopru, letos pa v ljubljanskem športnem parku Kodeljevo. Priredila jih je delovna organizacija IKO, temovanja pa se je udeležilo 630 športnikov in športnic. Moški so tekmovali v kegljanju, namiznem tenisu, odbojki, malem nogometu, balinanju, tenisu, streljanju in šahu, ženske pa v odbojki, tenisu,

kegljanju, streljanju in namiznem tenisu.

Končni vrstni red o vseh tekmovanjih je takle: 1. PMI Maribor, 2. Klima Celje, 3. Panonija Murska Sobota, 4. IKO Ljubljana, 5. Klima montaža Ljubljana, 6. IZIP Ljubljana, 7. montaža Koper, 8. Livar Ivančna Gorica, 9. OV Ljubljana, 10. TIO Idrija, 11. Klimat Ljubljana, 12. Dvigalo Ljubljana, 13. TEN Ljubljana, 14. Telkom Ljubljana in 15. DSSS Ljubljana. Rajko Primic

KOLESARSKA POT SCT

Šest kolesarjev kolesarske sekcije Športnega društva SCT, ki je bila ustanovljena lani, se je konec avgusta odpravilo na 600 kilometrov dolgo pot po vzhodni Sloveniji. V štirih dneh so prevozili del kolesarske poti SCT, ki vodi skozi vse kraje, v katerih so enote SCT. Na letošnjem izletu so kolesarili

prek Crnomlja, Metlike, Murske Sobote in Maribora, od tod pa prek Titovega Velanja, Mozirja in Kamnika nazaj v Ljubljano. Prihodnje leto, ko bo delovna organizacija praznovala 40-letnico, nameravajo prekolesariti pot, ki bo vodila skozi druge kraje s sedeži enot SCT. Andrej Mahkota

Ameriški pogledi

BETONSKO OŽIVLJANJE

Kdo ve, kako neki je zdaj tam na nekem križišču Greenwich Streeta in Spring Streeta v newyorškem Greenwich Villageju. Kdo ve, ali je zdaj tam v sedmem nadstropju v podstrešnem stanovanju in na prostorni terasi čutiti manj betonske sopare in avtomobilskih izpušnih plinov nepretrganega ameriškega vele mestnega prometa.

Tako nekako je mnogokrat septembra razmišljal akademski kipar Robert Lee Adzema. September v Mariboru. Pravi, da je to čudovito mesto. »Ljudje so si blizu, čutijo drug drugega, pa ti gozdovi okoli in vinogradi. Me razumete? Tam pri nas nenehno skrbimo za svoje zdravje, urbano okolje je prezasičeno, nenehno se moraš boriti za zdravje, ker davek na razvoj je velik. Tukaj pa se človek sprosti, na enem mestu lahko začuti urbano okolje in vseeno najde jaso sredi gozda, kjer bo razmišljal.« Zgodnje jesensko cvetje na mariborskih vrtovih ga je spomnilo, da ima tudi sam majhen rastlinjak na svoji terasi in da brez tega koščka narave v betonskem vele mestu ne bi mogel. Prav zato je v mislih kar nekako povezal svoj New York, kjer se je pred dvainštiridesetimi leti rodil, z mestom pod Pohorjem.

Robert Lee Adzema je si-

cer študiral industrijsko oblikovanje, posvetil pa se je kiparstvu. Bližji je poeziji, mehki in prav v kiparstvu je našel izhod, da izpove sebe. Prav ta preusmeritev v kiparstvo ga je pripeljala v Maribor. Posredno.

Maribor je namreč v sodelovanju z mariborskimi gradbenimi podjetji že šestič organiziral mednarodno kiparsko delovno srečanje, Forma viva v betonu. Med letošnjimi udeleženci je tudi Robert Lee Adzema. V mariborski enoti »Gradisa«, enega od pokroviteljev in soorganizatorjev tega simpozija, je dobil svojo delovno sobo, svojo risalno mizo, pribor. Dobil je tudi svojega »contact mena«, znašel se je med delavci v delavnicah, na gradbiščih. Nenadoma je postal del vsakdanjega gradbenega delovnega procesa.

»Prvič delam v Evropi, sploh pa v Jugoslaviji in o njeni umetnosti se pri nas bolj malo sliši. Vse je preveč

skomercializirano in zato sem prihod sem gradil na svojem poznavanju umetniške tradicije v Evropi in to poznavanje zgodovinske preteklosti me je navdalo z optimizmom, še posebej tedaj, ko sem začutil ta utrip delavcev v svoji »gradbeni tovarni«. Začetne dvome sem zavrl, kajti pri vaših ljudeh je takoj mogoče čutiti dovtetnost in zanimanje za delo, ustvarjanje. To prihaja samo od sebe, ničesar drugega ni čutiti,« pravi Robert Adzema, ki se je za delo na tem mariborskem oziroma jugoslovanskem simpoziju kiparjev odločil še iz enega posebnega razloga. Gre po poti svojih korenin, kajti njegovi predniki so prišli iz Evrope, iz južne Galicije in Rusije.

Maribor je zanj prava oaza miru in skulpture z dosedanjih petih kiparskih simpozijev, razpostavljenih po mariborskih ulicah in trgih, čutiš na slehernem koraku. Šestnajst skulptur, izklesanih doslej, prča o tem, kako je mogoče dojemati beton tudi drugače in ne samo kot trd in grob material.

Ali je mogoče najti nekakšno vzporednico med njegovim Greenwich Villagejem in obdravskim mestom? Robert jo nekako najde v majhnih vrtovih, polnih cvetja, in betonom. Ta je trenutno najpomembnejši. Zaradi tega je prišel.

»V Ameriki je precej možnosti za ustvarjanje, precej je naročil umetnikom, zlasti nam svobodnim. Najti moraš vir podpore. In potem gledam to tukaj, mojo »gradbeno tovarno«. Ta pripravljenost slehernega med njimi, da priskoči na pomoč, da skupno ustvarimo nekaj, kar bo ostalo tukaj. Moje delo? Ne gre toliko za moje izkušnje pri delu z betonom, ampak bolj za pridobivanje izkušenj dela z vašimi ljudmi, z ljudmi te dežele. To je najpomembnejše, kajti prav na tak način se lahko predstavim kot oseba, predvsem umetniška.«

Njegova izvirna betonska sončna ura kaže čas na mariborskem Pobrežju. Je rezultat njegovih iskanj igre sonca in senc. Z njo dobiva beton nenadoma drugačno podobo, postaja dragocen gibek material, ves prepreden z lepoto in v slehernem sončnem dnevu menjava odtenke naravne svetlobe. In kot tolikokrat pri svojem

delu Robert Adzema tudi tokrat poudarja kakovost tega sodelovanja med umetnikom in delavci, pa naj bodo to projektanti ali pa tisti, ki se pri vlijanju njegove skulpture morda prav tu prvič srečujejo z umetnostjo. Na tak neposreden način.

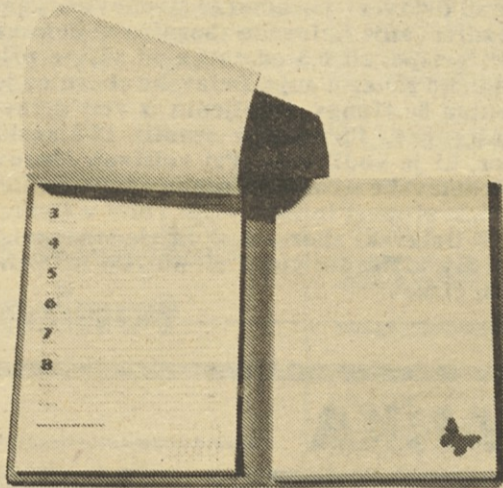
In bolj ko njegova plastika dobiva končno podobo betonske mehkebe njegove zamisli, bolj se približuje trenutku, ko je vse to pravzaprav le izkušnja več, kratko obdobje nekoga bivanja nekoga človeka. Newyorčana iz Greenwich Villageja v štajerski metropoli. Ostala bo njegova plastika, razmišljanja o neštevilnih sestankih, ki so mu morda vzeli dragocene trenutke njegovih septembrskih sodelavcev. Tudi v tem je našel svoje odgovore,

ki jih je razumel kot skulptorsko delo, pa naj bo to upravljanje, odločanje. Kdo ve, morda ta kipar svojega dela na mariborskem Pobrežju ne bo nikoli več videl, kajti svet je velik, časa malo. Ostala bo le njegova plastika. Zanj morda »izgubljena«?

»Bolj ostaja v mislih dejstvo, da je bilo neko delo ustvarjeno v novih izkušnjah in misel o »izgubi« se nekako razblini. To vse je proces dela in spomina. Vsebuje ljudi, ki si jih srečal in delal z njimi, s sledmi in občutki nepokvarjenosti in sodelovanja v sebi. Zame izgubljeno delo? Edina sled, za katero pričakujem, da ostane, naj bi bila ta, da je delo za vsa leta mikavno, graciozno, da postaja bolj

udobno v svoji legi in v svojem prostoru. In najpomembnejše je vsekakor to, da nadaljuje trajni pomen za vse, ki ga vidi.«

Septembrsko mariborsko ustvarjanje Roberta Adzema je pravzaprav le trenutek v dolgotrajnem procesu umetniškega ustvarjanja. In v njegovem dolgem seznamu stvaritev bo našla svoje mesto tudi mariborska Forma viva, ki si bo tako ponovno utrla pot v umetniški svet in svet ljubiteljev umetnosti. Ampak Robert tolikokrat poudarja odnose z ljudmi in to je njegova najpomembnejša izkušnja, ki jo bo odnesel v svet. Ta, da je bil del našega procesa ustvarjanja, pa čeprav za mesec dni. In verjetno je prav to tisto, ki je vredno največ. B. Šalamon

ROKOVNIK PRIROČNIK DELAVSKE ENOTNOSTI ZA LETO 1987!

- za sodelavce in poslovne prijatelje
- za sindikalne delavce
- za vse družbenopolitične delavce

Rokovnik je oproščen plačila prometnega davka, sredstva zanj lahko namenite iz sklada za izobraževanje.

Cena 1.500 din

PRI NAROČILU VEČ KOT 200 IZVODOV POPUSTI OD 5 DO 20%.

NAROČILNICA

Pri Delavski enotnosti, Ljubljana, Celovška 43, nepreklicno naročamo ... izvodov rokovnika-priročnika za leto 1987.

- a) s sitotiskom (napis na ovitku) in prilagamo znak in film
- b) brez sitotiska

Naročeno pošljite na naslov:

Ulica, poštna št., kraj:

Ime in priimek podpisnika:

Naročamo, dne:

Žig

Podpis naročnika

LIPE SVEDER: NEPOUČENA